

Legislació consolidada

Versió vigent: 23.04.2022 - 31.12.2022

Llei 14/2017, de 10 de novembre, de la Generalitat, de memòria democràtica i per la convivència de la Comunitat Valenciana

(DOGV núm. 8168 de 13.11.2017)

Sia notori i manifest a tots els ciutadans i totes les ciutadanes que Les Corts han aprovat i jo, d'acord amb el que estableixen la Constitució i l'Estatut d'Autonomia, en nom del rei, promulgue la Llei següent:

PREÀMBUL

I

La identitat d'una comunitat es forja, al mateix temps, en la seua solidaritat amb els més desafavorits i amb les víctimes i en la capacitat de reflexionar sobre la memòria col·lectiva i la històrica com a poble. La tragèdia de la guerra civil espanyola i la posterior dictadura són fets de la nostra història i memòria que ens interpel·len sobre el que som, els qui som i el que volem ser com a comunitat social i política. Cal mirar cap avant, però sabent d'on procedim, conèixer bé el nostre passat i tenir aquesta lectura col·lectiva de la nostra història que permeta afrontar els reptes del present. Mantenir en la memòria les víctimes, reconèixer la seua dignitat, és el millor fre per a detenir el temor i la por que els fets que van convulsar la nostra història tornen a succeir en el futur.

On resulte impossible i pràcticament irrealitzable la persecució jurídica i la determinació de la responsabilitat política, ha d'obrir-se el camí col·lectiu de la societat en el seu conjunt. La responsabilitat i el dret a la reparació pel dany patit no es poden aconseguir sense emprendre també un esforç de reflexió, d'autointerpretació eticopolítica de la societat en què va ser possible i consentida aquesta violència. Cal recordar i mantenir, però, la memòria no sols com un merescut tribut, sinó com l'única arma efectiva que ens proporciona la democràcia i l'estat de dret enfront del mal irracional i incomprensible.

La Constitució espanyola de 1978, que va traduir jurídicament la voluntat de retrobament de la ciutadania espanyola, articulant un estat social i democràtic de dret amb clara vocació integradora, estableix que els drets i les llibertats reconeguts en el capítol segon del títol I, Dels drets i deures fonamentals, vinculen tots els poders públics i que les normes relatives als drets fonamentals i a les llibertats que la Constitució reconeix s'interpretaran de conformitat amb la Declaració universal de drets humans i els tractats i acords internacionals sobre les mateixes matèries ratificats per Espanya.

Així mateix, la mateixa Constitució arreplega en l'article 10 de l'esmentat títol I que «la dignitat de la persona, els drets inviolables que li són inherents, el lliure desenvolupament de la personalitat, el respecte a la llei i als drets dels altres són fonament de l'ordre polític i de la pau social».

Amb esperit de reconciliació, integració, concòrdia i respecte al pluralisme es va aprovar la Llei 52/2007, de 26 de desembre, per la qual es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures en favor dels qui van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura, que va implicar un canvi substancial en integrar mesures, reconèixer drets i establir «les bases

perquè els poders públics duguen a terme polítiques públiques dirigides al coneixement de la nostra història i al foment de la memòria democràtica».

Des de llavors, algunes comunitats autònomes han adoptat normes que garanteixen i estableixen mesures que fan eficaç el que s'ha previst en aquesta llei. En concret, la Llei de Catalunya 13/2007, de 31 d'octubre, del memorial democràtic; la Llei de Catalunya 10/2009, de 30 de juny, sobre la localització i la identificació de les persones desaparegudes durant la guerra civil i la dictadura franquista, i la dignificació de les fosses comunes; la Llei foral de Navarra 33/2013, de 26 de novembre, de reconeixement i reparació moral de les ciutadanes i els ciutadans navarresos assassinats i víctimes de la repressió arran del colp militar de 1936; la Llei del País Basc 4/2014, de 27 de novembre, de creació de l'Institut de la Memòria, la Convivència i els Drets Humans; la Llei de les Illes Balears 10/2016, de 13 de juny, per a la recuperació de persones desaparegudes durant la guerra civil i el franquisme; i la Llei 2/2017, de 28 de març, de memòria històrica i democràtica d'Andalusia. En altres comunitats autònomes es troben en tràmit. Totes serveixen d'inspiració i model.

D'una banda, es pretén complir les obligacions que té la Generalitat Valenciana amb les víctimes de la guerra civil i el franquisme, i també amb els seus familiars. De l'altra, s'aspira a aprofundir en els principis i els valors democràtics.

Un dels objectius essencials de l'estructura política de la Comunitat Valenciana, establert en l'article 1.3 de l'Estatut d'autonomia, és el reforç de la democràcia. En aquest sentit, l'article vuitè preveu, d'una banda, que «els valencians i les valencianes, en la seua condició de ciutadans espanyols i europeus, són titulars dels drets, els deures i les llibertats reconeguts en la Constitució espanyola i en l'ordenament de la Unió Europea i en els instruments internacionals de protecció dels drets humans, individuals i col·lectius, en particular, en la Declaració universal de drets humans; en els pactes internacionals de drets civils i polítics i de drets econòmics, socials i culturals; en la Convenció europea de drets de l'home i llibertats fonamentals, i en la Carta social europea», i d'altra banda, que «els poders públics valencians estan vinculats per aquests drets i llibertats i vetllaran per la seua protecció i respecte, així com pel compliment dels deures». Així mateix, el referit Estatut d'autonomia, en l'article 12, estableix l'obligació de la Generalitat de vetllar per la protecció i la defensa dels valors i els interessos del poble valencià.

D'altra banda, l'Estatut d'autonomia atribueix a la Generalitat en l'article 49.1.4.^a i 5.ª la competència exclusiva en matèria de cultura i patrimoni cultural i, en l'article 49.1.36.^a, la competència exclusiva en administració de justícia, sense perjudici del que disposa la legislació de desplegament de l'article 149.1.5.^a de la Constitució. Ha assumit competències en matèria de justícia per mitjà del Reial decret 293/1995, de 24 de febrer, sobre traspàs de funcions de l'administració de l'Estat a la Comunitat Valenciana en matèria de provisió de mitjans materials i econòmics per al funcionament de l'administració de justícia, i per mitjà de Reial decret 1.950/1996, de 23 d'agost, sobre traspàs de funcions i serveis de l'administració de l'Estat en matèria de mitjans personals al servei de l'administració de justícia.

Igualment, atribueix competències a la Generalitat en matèria de procediment administratiu, derivat de les particularitats del dret substantiu valencià o de les especialitats de l'organització de la Generalitat (article 49.1.3.^a), en matèria d'ensenyament (article 53), en matèria d'ordenació del territori i urbanisme (article 49.1.9.^a) i en matèria d'expropiació forçosa (article 50.2).

Aquesta és una llei que pretén complir amb la Declaració universal de drets humans i amb el que estableix el dret internacional: veritat, justícia, reparació i memòria com a garantia de no-repetició.

L'Organització de Nacions Unides en la Resolució 2.004/72, de la Comissió de Drets Humans, Conjunt de principis actualitzat per a la protecció i la promoció dels drets humans per mitjà de la lluita contra la impunitat (E/CN.4/2005/102/Add.1), assenyala, dins de les obligacions dels estats, l'adopció de mesures eficaces per a lluitar contra la impunitat, la garantia del dret inalienable a la veritat, el deure de recordar i el dret a saber. El principi tercer sobre el deure de recordar proclama: «El coneixement per un poble de la història de la seua opressió forma part del seu patrimoni i, per això, s'ha de conservar adoptant mesures adequades per a aconseguir el deure de recordar que incumbeix a l'Estat, per a preservar els arxius i altres proves relatives a violacions dels drets humans i el dret humanitari i per a facilitar el coneixement de tals violacions. Aquestes mesures han d'estar encaminades a preservar de l'oblit la memòria col·lectiva i, en particular, a evitar que sorgisquen tesis revisionistes i negacionistes».

No hi ha reconciliació justa i duradora si no se satisfà efectivament la necessitat de justícia a través del dret a la justícia i el dret a obtenir reparació. En aquest sentit, la Resolució de Nacions Unides 47/133 (adoptada en l'Assemblea General del 18 de desembre de 1992) va aprovar la Declaració sobre la protecció de totes les persones contra les desaparicions forçades i va assenyalar que les desaparicions forçades afecten els valors més profunds de tota societat respectuosa de la primacia del dret, dels drets humans i de les llibertats fonamentals, i que la seua pràctica sistemàtica representa un crim de lesa humanitat. Aquesta resolució no sols implica la prevenció i l'eliminació de les desaparicions forçades, sinó que s'estén, alhora, a les investigacions oportunes només es tinga coneixement de persones desaparegudes, sense que el temps transcorregut des que es va produir la desaparició hi supose cap obstacle. A més, cal esmentar la Convenció contra la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumanes o degradants que, com un dels tractats internacionals més rellevants en matèria de drets humans contra la tortura, ja va establir l'any 1984 la prohibició total als estats de l'ús de tortures, sense admetre cap excusa ni situació extraordinària.

En la Resolució de l'Assemblea General A/RES/60/147, del 24 d'octubre de 2005, Principis i directrius bàsics sobre el dret de les víctimes de violacions de les normes internacionals de drets humans i del dret internacional humanitari a interposar recursos i obtenir reparacions (E/CN.4/2005/59), es reconeix un accés equitatiu i efectiu a la justícia, la reparació adequada, efectiva i ràpida del dany patit; i l'accés a informació pertinent sobre les violacions i els mecanismes de reparació.

Al novembre de 2013, el Comitè de les Nacions Unides sobre la Desaparició Forçada va emetre un informe que expressava preocupació pel desemparament de les víctimes del franquisme i instava l'Estat espanyol a complir amb l'obligació de buscar els desapareguts durant la guerra civil i la dictadura franquista. En el mateix informe va recomanar a les diferents administracions públiques espanyoles que assignaren «els recursos de personal, tècnics i financers suficients».

Al febrer de 2014, Nacions Unides va tornar a lamentar la falta de col·laboració de les institucions de l'Estat a l'hora de recuperar la memòria democràtica a Espanya. A l'agost de 2015, el Comitè de Drets Humans de Nacions Unides, en les seues observacions finals relatives al sisè informe periòdic presentat per Espanya sobre el compliment del Pacte internacional de drets civils i polítics, expressa i reitera la seua preocupació per les dificultats «d'investigació de les violacions dels drets humans del passat, en particular, els delictes de tortura, desaparicions forçades i execucions sumàries». De la mateixa manera, «està preocupat per les llacunes i les deficiències en la regulació dels procediments de recerca, exhumació i identificació de persones desaparegudes, en particular, pel fet que la localització i la identificació de persones desaparegudes es deixen a càrrec de la iniciativa dels familiars i per les desigualtats que en resulten per a les víctimes dependent de la regió de què es tracte».

Recuperar la nostra memòria democràtica és la forma més ferma de consolidar el nostre futur de convivència, concòrdia i pau. La preservació de la memòria democràtica és expressió de la llibertat i la reivindicació de la lluita de la ciutadania en la conquesta de les llibertats és una manifestació de cultura democràtica.

Les prescripcions normatives contingudes en aquesta llei s'apliquen distingint dos períodes temporals en funció dels fins perseguits. Un període referit a les mesures a adoptar pel que fa a les víctimes previstes en aquesta llei que, seguint el criteri de l'esmentada llei estatal 52/2007, de 26 de desembre, comprèn el període des del colp d'estat i la posterior guerra civil i dictadura franquista fins al moment de l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978. I un altre període més extens referit a la recuperació i la preservació dels valors de la denominada memòria democràtica valenciana, que comprèn des de la proclamació de Segona República Espanyola el 14 d'abril de 1931 fins a l'entrada en vigor de l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana el 10 de juliol de 1982.

La memòria del passat i la pedagogia social de cara al futur són factors d'identitat política i d'orgull per al poble valencià que denominem memòria democràtica valenciana. Així doncs, és imprescindible recordar i honrar els qui es van esforçar per aconseguir l'autonomia política del poble valencià després de la proclamació de la Segona República Espanyola, els qui van patir les conseqüències del conflicte civil, els qui van lluitar contra la dictadura en defensa de les llibertats i els drets fonamentals de què avui gaudim i els qui van lluitar per aconseguir la nostra autonomia política fins a l'entrada en vigor de l'Estatut d'autonomia de 1982. Per tant, l'objecte d'aquesta llei és establir el règim jurídic de les iniciatives, les actuacions i els òrgans dedicats a la recuperació de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

Cal recordar el fet que València va ser, entre novembre de 1936 i octubre de 1937, capital d'Espanya, després que el Consell de Ministres prenguera la decisió de traslladar-hi oficialment la capitalitat davant la proximitat de les tropes franquistes a Madrid.

El colp d'estat militar del 18 de juliol de 1936 contra el govern legítim de la Segona República va donar pas a una llarga i cruenta guerra civil que en ambdues rereguardes es va traduir en un esclat de violència que va costar la vida a milers de persones. Una vegada finalitzada la guerra, la repressió institucionalitzada pels vencedors va continuar durant una prolongada dictadura.

La grandesa de la democràcia és que, a diferència dels règims totalitaris, és capaç de reconèixer la dignitat de totes les víctimes enfront de la intolerància, més enllà de les opcions personals, ideològiques o de consciència de cadascú. En aquest sentit, escau un reconeixement a totes les víctimes de la violència política.

Pertoca, doncs, impulsar una decidida política pública en aquest sentit i, en conseqüència, una condemna explícita del règim franquista. El sistema democràtic ha de reconèixer la memòria i la dignitat de totes les víctimes del franquisme i també les de la violència política incontrolada a la rereguarda republicana, especialment les que es van produir en els primers mesos de la guerra i amb independència de les seues opcions ideològiques i de la zona en què, de grat o per la força, les va situar el conflicte bèl·lic. Resulta necessària una rehabilitació plena de totes les persones, les organitzacions i les institucions represaliades durant la guerra civil i el franquisme perquè les persones supervivents, els seus familiars, les seues amistats i les generacions futures se senten reconegudes d'una manera justa. Per això, el període en què resulta necessari el reconeixement i la reparació a les persones víctimes de les violacions de drets humans és aquell que comprèn des de la guerra civil i la dictadura franquista fins a l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978.

En l'àmbit de la Comunitat Valenciana, entre les obligacions de les administracions públiques es troba la de facilitar la recerca dels desapareguts de la guerra civil i de la dictadura i que fins ara només havia sigut escomesa per familiars i associacions. A més, les dificultats que comporta el procés d'intervenció en fosses comunes on es troben restes humanes soterrades de forma clandestina i amb signes de mort violenta exigeixen la participació protocol·litzada de professionals que garantisquen plenament la localització, exhumació i identificació de les persones mortes.

Aquesta tasca de recuperació de la memòria de les víctimes de la guerra civil i de les persones, les organitzacions i les institucions que van fer front a la repressió política, social, cultural i nacional ha de ser entesa com la commemoració de la lluita per les llibertats, però també com una oportunitat per a investigar la història col·lectiva i, finalment, com una via per a difondre a les generacions presents i futures el respecte pels drets humans i el coneixement dels fonaments del sistema de llibertats de què gaudeix la societat.

El dret a la memòria correspon al conjunt de la societat, perquè la ciutadania és dipositària i hereva natural de la història, del record i de la memòria.

La defensa i la promoció dels drets humans i els valors que en van inspirar la declaració universal constituïran un dels més valuosos instruments per a aconseguir la garantia que les experiències viscudes no tornen a repetir-se.

Aquesta llei apel·la al reconeixement i a la restitució per a tots els valencians i les valencianes que van patir la il·legimitat dels consells de guerra, dels tribunals de responsabilitat polítiques, del Tribunal Especial de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme i el Tribunal d'Ordre Públic (TOP). Les violacions dels drets humans esdevingudes al territori de la Comunitat Valenciana, des del colp militar contra la Segona República Espanyola fins a l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978, són la base justificativa de la llei, com també el reconeixement de la injustícia de les condemnes, de les sancions i de qualsevol altra forma de violència personal produïdes per raons polítiques, ideològiques, de gènere, d'orientació sexual o de creença religiosa.

L'estat sorgit com a conseqüència de la guerra civil és un règim il·legal i com a tal va ser condemnat per l'ONU el 1946 en resolucions com la 39 (I) de l'Assemblea General de les Nacions Unides, de 12 de desembre de 1946, que declara que «en origen, naturalesa, estructura i conducta general, el règim de Franco és un règim de caràcter feixista, establert en gran part gràcies a l'ajuda rebuda de l'Alemanya nazi de Hitler i de la Itàlia feixista de Mussolini. Es tracta, per tant, d'un règim il·legal en virtut de la seua procedència il·legítima».

Aquesta llei projecta avanços en el reconeixement dels drets de les víctimes, sempre sota l'acceptació de l'imperi de la llei i de l'ordenament jurídic en el marc de la Constitució espanyola de 1978. En conseqüència, l'estat democràtic té un deute tant amb les víctimes de qualsevol

tipus de violència exercida a causa de la seua defensa de la llibertat, com amb la resta de la ciutadania, que ostenta el dret a la veritat, amb relació al llarg historial de persecució dut a terme pel franquisme, com també sobre els valors i els actes de resistència democràtica que representen les seues víctimes, amb especial atenció a les dones a les quals van robar els seus fills, les que van ser objecte d'escarni públic i altres agressions a la seua dignitat.

II

Aquesta llei s'estructura en sis títols i s'articula en quatre eixos que es plasmen en quatre d'ells: el dret a la veritat, el dret a la justícia, el dret a la memòria democràtica valenciana i el dret a la reparació i el reconeixement a les víctimes.

El títol preliminar es dedica a les disposicions generals, que comprenen l'objecte d'aquesta llei, l'àmbit d'aplicació, els principis rectoros, comprensius dels drets del poble valencià a conèixer la veritat, a la justícia i a la reparació, així com els conceptes bàsics i les mesures i les actuacions dirigides a les víctimes.

El mateix concepte de víctima d'aquesta llei inclou els familiars o les persones a càrrec que tinguen relació immediata amb la víctima directa i les persones que hagen patit danys en intervenir per a prestar assistència a víctimes en perill o per a impedir la victimització, en els termes de la Resolució 60/147, aprovada per l'Assemblea General de les Nacions Unides el 16 de desembre de 2005.

El títol I es refereix al dret de les víctimes a la veritat, que implica l'obligació de les institucions públiques d'investigar per a promoure l'aclariment del que ha ocorregut amb relació a les violacions de drets humans. L'aclariment del passat és un requisit per a la construcció de la convivència en el present i el futur. Aquest títol inclou dos aspectes: la identificació de les víctimes a través d'un cens i el procés d'identificació de les víctimes desaparegudes. S'estableix un cens en què es detallaran les víctimes i la informació relativa, que serà públic, però que en tot cas respectarà la normativa de protecció de dades de caràcter personal i de qualssevol altres dades protegides.

Pel que fa a les víctimes desaparegudes, d'acord amb aquesta llei, és la Generalitat l'obligada a realitzar les actuacions necessàries, d'acord amb els protocols aprovats, per a recuperar i identificar les restes de víctimes desaparegudes i per a elaborar mapes de localització de restes, així com la responsable d'autoritzar tota localització, exhumació i identificació de restes i d'autoritzar la construcció sobre terrenys o la remoció quan es tinga coneixement de l'existència de restes. En aquest títol s'estableixen normes per a l'accés als terrenys en què es pretenguen realitzar activitats d'indagació, localització, delimitació, exhumació, identificació o trasllat de restes de víctimes i es determina el mode de procedir davant la troballa casual de restes humanes, el trasllat de les restes i les proves genètiques. En tot cas, la Generalitat denunciarà a l'autoritat judicial l'existència d'indicis de comissió de delictes que s'aprecien en ocasió de les localitzacions, les identifications o les troballes de restes que es produïsquen.

El títol II tracta del dret de les víctimes a la justícia i es fonamenta en l'obligació de les institucions d'impedir la impunitat i, en conseqüència, d'adoptar les mesures que siguen necessàries tant per a aplicar el dret intern com el dret internacional relatiu a les violacions de drets humans. En aquest sentit, es promouen les mesures següents: en primer lloc, la realització d'un protocol de posada en coneixement en el cas que hi hagués indicis de la comissió de delictes; en segon lloc, l'inici d'accions processals en nom de la Generalitat quan s'aprecien indicis de la comissió de delictes en els casos de localitzacions i troballes; en tercer lloc, l'efectivitat del dret d'informació i assistència a les víctimes i els seus familiars; i finalment, la col·laboració i el seguiment dels informes i les recomanacions dels organismes nacionals i internacionals.

El títol III es refereix al dret a la memòria democràtica valenciana com a garantia de no-repetició. En aquest sentit es pretén impulsar una política pública de memòria orientada a la consolidació dels valors d'una convivència democràtica en l'estat de dret com a eina per a tractar d'evitar que es repetisquen aquests fets. A més d'iniciatives memorialistes en matèria de documentació, testimonis, accions institucionals i socials, es pretén reforçar les funcions d'investigació, pedagogia i divulgació per a la formació d'una memòria crítica i democràtica.

El títol s'estructura en quatre capítols. El capítol primer es dedica als documents de la memòria democràtica valenciana. S'encomana als poders públics l'adopció de mesures per a

identificar-los, protegir-los i difondre'ls, especialment en cas de perill de deteriorament o degradació, o sostracció, destrucció o ocultació.

El capítol segon regula els llocs i els itineraris de la memòria democràtica valenciana, els procediments de la seua inscripció en el catàleg, de modificació i cancel·lació de la inscripció, i estableix els efectes de la inscripció, les obligacions que comporta per a les persones propietàries, titulars de drets o simples posseïdores, així com el règim jurídic de protecció i conservació del lloc. Per a posar en valor els llocs i els itineraris i interpretar-los i difondre'ls adequadament, s'articula la previsió de mesures per fomentar-los.

El capítol tercer reconeix la rellevància del moviment memorialista en la preservació de la memòria democràtica i en la defensa dels drets de les víctimes, i estableix que la Generalitat adoptarà mesures de foment en favor seu. A més, contempla el registre de les entitats de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

Finalment, el capítol quart reflecteix la importància que el dret a la memòria i el coneixement de la veritat té per a aconseguir els fins d'aquesta llei i enfortir els valors democràtics. Per això, obliga que la matèria de la memòria democràtica s'incloga en el currículum de l'educació primària i secundària obligatòria, del batxillerat i de l'educació permanent de persones adultes, així com en els plans de formació del professorat, i que es pugua considerar en els estudis universitaris que pertoque. A més, s'impulsarà la realització de projectes d'investigació i divulgació sobre la matèria.

El títol IV es refereix al dret a la reparació i el reconeixement de les víctimes que suposa, d'una banda, l'obligació de les institucions públiques de compensar, en tant que siga possible, la injustícia del patiment de les víctimes i, d'una altra, un reconeixement i homenatge públic.

El títol s'estructura en dos capítols. El primer encomana a la Generalitat que promoga mesures de reparació i reconeixement a les víctimes en el marc del Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana i declara el dia del seu record i homenatge. S'ha triat el dia 28 de març en record de la defunció del poeta Miguel Hernández.

El capítol segon recull la prohibició de l'exhibició pública de símbols i elements contraris a la memòria democràtica i la prevenció i evitació dels actes públics en menyscabament de la dignitat de les víctimes o els seus familiars o en homenatge del franquisme o els seus responsables.

El títol V consta de tres capítols. El capítol primer, d'una banda, preveu l'aprovació del Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, de caràcter quadriennal, en el qual s'establiran les actuacions de la Generalitat en matèria de memòria democràtica i l'aprovació dels programes anuals; i, d'una altra, estableix l'obligació d'elaborar un informe anual de seguiment de les actuacions en matèria de memòria democràtica que s'eleva al Consell, el qual el remetrà a les Corts perquè el considere.

El capítol segon disposa la creació de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, per a l'estudi, la investigació i l'impuls de les mesures establides en aquesta llei. S'hi inclou el Consell Valencià de la Memòria Democràtica, com a òrgan col·legiat consultiu i de participació del moviment memorialista que opera a la Comunitat Valenciana.

El tercer capítol determina la col·laboració, la coordinació i la cooperació amb les entitats locals, les comunitats autònomes i l'Estat.

El títol VI estableix el règim sancionador, i la part final de la llei té set disposicions addicionals, tres transitòries, una derogatòria i dues de finals.

La disposició addicional primera té per objecte establir la retirada dels elements que exalcen l'alçament militar i la dictadura franquista, bé voluntàriament bé de manera subsidiària per la Generalitat.

L'addicional segona preveu la constitució d'una comissió tècnica que realitzarà una investigació sobre la desaparició dels fons documentals públics a la Comunitat Valenciana. A més, es refereix a la transferència a la Generalitat dels fons documentals estatals en matèria de memòria democràtica relacionats amb la Comunitat Valenciana.

Finalment, encomana al Consell que impulse mesures per a restituir el patrimoni documental en matèria de memòria democràtica confiscat per les forces colpistes a la Comunitat Valenciana durant la guerra civil i el franquisme.

L'addicional tercera encomana al Consell que inste el govern de l'Estat a adoptar mesures per a fer efectiva la reparació i el reconeixement personal als qui van patir condemnes o sancions per tribunals o altres òrgans durant la guerra civil o la dictadura.

L'addicional quarta estableix que la Generalitat impulse la inscripció en el registre civil de la defunció de les víctimes desaparegudes, d'acord amb les previsions de la llei del registre civil.

L'addicional cinquena insta la Generalitat a col·laborar amb altres administracions i organismes per a abordar la problemàtica de la desaparició forçada d'infants durant la dictadura franquista.

L'addicional sisena insta el Consell a sol·licitar del Govern d'Espanya la creació d'una comissió de la veritat, alhora que en preveu la creació d'una d'àmbit autonòmic.

L'addicional setena recull les necessàries relacions entre el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana i l'Inventari general del patrimoni cultural valencià.

La disposició transitòria primera contempla les previsions necessàries fins a la posada en marxa i funcionament de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

La disposició transitòria segona tracta els procediments que s'hagen incoat amb anterioritat a l'entrada en vigor de la llei.

La disposició transitòria tercera es refereix als grups de treball en funcionament en l'actualitat. I la derogatòria única es refereix a la derogació de preceptes que s'oposen al contingut d'aquesta llei.

La disposició final primera determina el desplegament reglamentari de la llei. I, finalment, la final segona estableix l'entrada en vigor de la llei.

Aquesta disposició està inclosa en el Pla normatiu de l'administració de la Generalitat de 2017.

TÍTOL PRELIMINAR

Disposicions generals

Article 1. Objecte i àmbit d'aplicació

1. L'objecte d'aquesta llei és la regulació de les polítiques públiques per a la recuperació, la protecció i la conservació de la memòria democràtica valenciana i el reconeixement i la reparació i la garantia de no-repetició de les víctimes previstes en aquesta llei.

2. Les disposicions contingudes en aquesta llei, les aplicaran en el territori de la Comunitat Valenciana les administracions públiques en l'exercici de les seues competències.

Article 2. Principis rectors

1. Aquesta llei es fonamenta:

- a) en els principis de veritat, justícia, reparació i garantia de no-repetició
- b) en els valors democràtics de concòrdia, convivència, pluralisme polític, defensa dels drets humans, cultura de pau i igualtat d'homes i dones.

2. L'aplicació es durà a terme de conformitat amb l'ordenament jurídic estatal i autonòmic i els principis i les directrius bàsics del dret internacional, com també amb esperit col·laborador amb la Llei 52/2007, de 26 de desembre, per la qual es reconeixen i amplien els drets i s'estableixen mesures en favor dels que van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura.

3. La Generalitat adoptarà, pel que fa a les víctimes previstes en aquesta llei, les mesures d'acció positiva que resulten necessàries per a fer efectiu:

a) El dret a conèixer, a la llum del principi de veritat, la història de la lluita pels drets i les llibertats, així com el deure de facilitar a les víctimes i als seus familiars la recerca i l'esclariment dels fets de violència o persecució que van patir.

b) El dret a investigar, en aplicació del principi de justícia, els fets de violència o persecució que van patir les víctimes durant la guerra civil i la dictadura franquista fins a la Constitució espanyola de 1978.

c) El dret a la justícia, a través del dret a la informació i l'assistència de les víctimes, i dels instruments i les accions que preveu aquesta llei.

d) El dret a la reparació, que suposa l'aplicació de mesures individuals i col·lectives, la reparació moral, així com, si escau, les de restitució i indemnització.

Article 3. Conceptes bàsics

A l'efecte d'aquesta llei, s'entén per:

- a) Memòria democràtica valenciana: la salvaguarda, el coneixement i la difusió de la història de la lluita dels valencians i les valencianes pels seus drets i llibertats democràtiques en el període que comprèn des de la proclamació de la Segona República Espanyola el 14 d'abril de

1931 fins a l'entrada en vigor de l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana el 10 de juliol de 1982.

b) Víctimes:

1. Són víctimes directes, de conformitat amb la Resolució 60/147, aprovada per l'Assemblea General de Nacions Unides de 16 de desembre de 2005, totes les persones que, en el territori de l'actual Comunitat Valenciana, hagen patit danys individuals o col·lectivament, incloent-hi lesions físiques o mentals, patiment emocional, pèrdues financeres o menyscabament substancial dels seus drets fonamentals i llibertats públiques, com a conseqüència d'accions o omissions que violen les normes internacionalment reconegudes relatives als drets humans durant el període que comprèn la guerra civil i la dictadura franquista fins a l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978.

2. Alhora, es consideren víctimes directes els valencians i les valencianes que hagen patit les mateixes circumstàncies fora del territori de l'actual Comunitat Valenciana.

3. De la mateixa manera, i en els termes i l'abast que s'expressa en aquesta llei, es consideraran víctimes indirectes els familiars fins a tercer grau, el cònjuge o la persona lligada per anàloga relació d'afectivitat i les persones que hagen patit danys en intervenir per a prestar assistència a víctimes en perill o per a impedir la victimització.

c) Treball forçós: d'acord amb el Conveni de l'Organització Internacional del Treball, de 28 de juny de 1930, relatiu al treball forçós, es defineix com a tal tot treball o servei exigít, durant el període que comprèn la guerra civil i la dictadura franquista fins a l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978, a un individu sota l'amenaça d'una pena qualsevol i per al qual l'individu esmentat no s'ofereix voluntàriament.

d) Entitats memorialistes: aquelles associacions, fundacions i altres entitats i organitzacions de caràcter social que tinguen entre els seus fins la memòria democràtica valenciana o la defensa dels drets de les víctimes i que complisquen els requisits previstos en l'article 30.2 d'aquesta llei.

Article 4. Mesures i actuacions dirigides a les víctimes

1. La Generalitat adoptarà les mesures i les actuacions següents:

a) Les d'identificació de les víctimes directes de l'article 3.b, a l'efecte del cens previst en l'article següent.

b) La identificació de les víctimes directes desaparegudes a la Comunitat Valenciana de l'article 3.b.1, a l'efecte del que disposa el capítol II del títol I d'aquesta llei.

c) La posada a disposició de recursos i mitjans d'assistència i accés a la justícia de les víctimes previstes en aquesta llei.

d) Les conduents a conèixer la veritat i a preservar la memòria democràtica de què són titulars tots els valencians i les valencianes.

e) Les mesures de reparació i reconeixement a les víctimes.

f) Les dirigides al reconeixement del paper actiu de les dones en la vida intel·lectual i política, en la promoció, avanç i defensa dels valors democràtics i els drets fonamentals.¹

2. En les actuacions previstes, que es plasmaran en el pla i en els programes indicats en l'article 42 d'aquesta llei, tindran una consideració específica les persones següents i els seus familiars:

a) Les persones desaparegudes durant la guerra civil i la dictadura franquista

b) Les persones que es van exiliar per causa de la guerra civil i de la dictadura franquista en defensa dels drets i les llibertats democràtiques

c) Les persones que en la lluita pels drets i llibertats van ser obligades a realitzar treballs forçosos, van patir el confinament, les tortures, la violència sexual, l'escarni públic i, en molts casos, la mort als camps d'extermini i concentració

d) Les persones que van participar en la guerrilla antifranquista en defensa del govern legítim de la Segona República Espanyola i per la recuperació de la democràcia

e) Les persones que van patir repressió per l'exercici de les seues llibertats i idees polítiques o religioses o per la seua orientació sexual, identitat de gènere, situació familiar o per la seua diversitat funcional

f) Les persones que van exercir càrrecs i ocupacions o treballs públics de la Segona República que van ser represaliades

¹ El punt f) de l'article 4.1 s'afegeix per l'article 16.1 del **Decret Llei 1/2022, de 22 d'abril**, del Consell, de mesures urgents en resposta a l'emergència energètica i econòmica originada a la Comunitat Valenciana per la guerra a Ucraïna. (DOGV núm. 9323 de 22.04.2022) Ref. Base de dades 003456/2022.

g) Les persones que van patir privació de llibertat o de béns per la seua defensa de la Segona República o per la resistència al règim franquista dirigida al restabliment d'un règim democràtic

h) Els nadons sostrets i els que van ser donats en adopció sense autorització dels progenitors

i) Les persones reprimides per la seua defensa, ús, promoció o ensenyament de la llengua valenciana

3. En els mateixos termes de l'apartat anterior, tindran una consideració específica els col·lectius següents:

a) Els grups o els sectors socials o professionals, científics, artístics i culturals que van patir una repressió col·lectiva específica. Així mateix, els qui van patir repressió en qualsevol de les seues formes per defensar la llengua i la cultura valenciana, utilitzar-la socialment, difondre-la o ensenyar-la

b) Els partits polítics, els sindicats, les lògies maçòniques, el moviment feminista i les agrupacions culturals represaliats pel franquisme

c) Les minories culturals, ètniques —com ara el poble romaní o gitano—, lingüístiques i religioses represaliades pel franquisme

d) Aquells altres col·lectius que, per les seues circumstàncies específiques, s'incloguen en els programes a què es refereix l'article 42

TÍTOL I

Del dret a la veritat

CAPÍTOL I

Identificació de les víctimes

Article 5. Cens de víctimes

1. La Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, confeccionarà un cens de víctimes al territori de l'actual Comunitat Valenciana. El cens serà públic respecte d'aquelles víctimes que n'expressen el consentiment i, en cas de defunció o desaparició, es ponderarà l'existència d'oposició per qualsevol dels descendents directes fins al tercer grau.

En aquest cens s'incorporaran, així mateix, els valencians i les valencianes d'origen que van morir fora del territori de l'actual Comunitat Valenciana en defensa de la llibertat, la justícia social i la democràcia, víctimes de la repressió en camps de concentració o en qualsevol altra circumstància vinculada a l'exili i al desplaçament forçat.

2. En el cens s'anotaran, entre altra informació, les circumstàncies respecte de la repressió patida, de la defunció o la desaparició de cada persona, del lloc, de la data, fefaent o aproximada, en la qual van ocórrer els fets, així com la informació que es determine reglamentàriament, que respectarà, en tot cas, el que disposa la normativa de protecció de dades de caràcter personal.

3. La informació s'incorporarà al cens d'ofici per l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques o a instància de les víctimes, dels seus familiars o de les entitats memorialistes en la forma que reglamentàriament es determine.

CAPÍTOL II

Del procés d'identificació de les víctimes desaparegudes

Article 6. Mapes de localització

1. La Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, en col·laboració amb la conselleria competent en matèria de patrimoni històric i cultural, l'Institut Cartogràfic Valencià i, si escau, amb altres administracions, institucions o entitats, elaborarà mapes de les zones del territori de la Comunitat Valenciana en les quals es localitzen o, d'acord amb les dades disponibles, es presumeix que puguen localitzar-se restes de víctimes desaparegudes durant la guerra civil i la dictadura.

2. Les zones incloses en els mapes de localització de restes seran objecte d'una preservació especial en la forma que reglamentàriament es determine, d'acord amb el que disposa la llei estatal per la qual es reconeixen i s'amplien drets i s'estableixen mesures a favor

dels qui van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura. Així mateix, haurà d'adequar-se a la normativa sobre el planejament i l'ordenació del territori i de protecció del patrimoni històric.

Article 7. Localització, exhumació i identificació

1. La Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques i en col·laboració amb la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica i la competent en matèria de patrimoni històric i cultural, durà a terme les actuacions necessàries per a recuperar i identificar les restes de les víctimes desaparegudes durant la guerra civil i la dictadura, de conformitat amb els protocols d'actuació previstos en la Llei 52/2007, de 26 de desembre, per la qual es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures en favor dels qui van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura.

2. El Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, previst en l'article 42, prioritzarà les mesures i les actuacions per a la localització, l'exhumació i la identificació de les víctimes desaparegudes durant la guerra civil i la dictadura.

3. Les activitats dirigides a la localització, l'exhumació i, si escau, la identificació de restes de víctimes desaparegudes durant la guerra civil i la dictadura hauran de ser autoritzades per la Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, d'acord amb el que estableix la normativa sobre patrimoni cultural, la normativa sobre policia sanitària i els protocols que preveu aquesta llei, amb les garanties i els procediments que, si escau, s'establisquen reglamentàriament.

4. La construcció sobre terrenys o la remoció on, de conformitat amb els mapes previstos en l'article 6, es localitzen o es presumisca l'existència de restes humanes de víctimes desaparegudes durant la guerra civil i la dictadura quedarà supeditada, en tot cas, a l'autorització prèvia de la Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, amb un informe previ, si escau, de la conselleria competent en matèria de patrimoni històric i cultural.

Article 8. Procediment per a activitats de localització, exhumació i identificació

1. El procediment per a la localització i, si escau, exhumació i identificació s'iniciarà d'ofici per la Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques o a sol·licitud de les entitats locals, en l'exercici de les competències que els són pròpies, o a sol·licitud de les persones o les entitats següents:

a) El cònjuge de la víctima o la persona lligada per anàloga relació d'afectivitat i els seus parents fins al quart grau

b) Les entitats memorialistes

c) Les persones que formen part de la comunitat acadèmica i científica, per a les activitats de localització

2. La sol·licitud raonada haurà d'acompanyar-se de les proves documentals o de la relació d'indícis que la justifiquen.

3. La Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, ponderarà l'existència d'oposició per qualsevol dels descendents directes fins al tercer grau, per a la qual cosa donarà publicitat adequada a la sol·licitud presentada i resoldrà amb notificació, si escau, a les persones o les entitats que hagen instat el procediment. L'oposició del descendent directe fins al tercer grau d'una víctima a recuperar-la no podrà perjudicar el dret d'altres familiars d'altres víctimes a la intervenció en el mateix lloc.

4. La sol·licitud s'entendrà desestimada transcorreguts nou mesos des que es presente sense haver-se dictat i notificat resolució expressa.

5. La caducitat del procediment es produirà transcorreguts dotze mesos des de la data en què l'inicie d'ofici la Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, sense que s'haja dictat i notificat la resolució.

Article 9. Protocols d'actuació per a les localitzacions, les exhumacions i les identificacions

1. La Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques i en col·laboració amb totes les administracions públiques, elaborarà protocols d'actuació científica i multidisciplinària que asseguren la col·laboració institucional i una intervenció adequada en les actuacions de localització, exhumació i

identificació. Tot això, d'acord amb les recomanacions del Consell de Drets Humans de l'Assemblea General de Nacions Unides.

Igualment, en col·laboració amb la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica, la competent en matèria de justícia, la competent en matèria de patrimoni històric i cultural i la competent en matèria de sanitat, serà responsable del seguiment de la realització dels treballs d'indagació, localització i, si escau, exhumació i identificació.

2. En tot cas, l'actuació administrativa serà subsidiària o accessòria respecte de l'actuació de l'autoritat jurisdiccional.

3. Les troballes de restes es posaran immediatament en coneixement de les autoritats administratives i judicials competents.

4. En tot cas, s'habilitaran els instruments necessaris per a realitzar un acompanyament psicològic correcte als familiars durant el procés de localització i, si escau, exhumació de les restes de les persones desaparegudes.

Article 10. Accés als espais i els terrenys

1. Per a realitzar les activitats de localització, delimitació, exhumació, identificació o trasllat de les restes de les víctimes, prèviament s'haurà de sol·licitar el consentiment de les persones titulars de drets afectats sobre els terrenys on es troben les restes. Aquestes activitats es declaren d'utilitat pública i interès social a l'efecte de permetre l'ocupació temporal dels terrenys on hagen de realitzar-se, de conformitat amb la normativa sobre expropiació forçosa.

2. Si no s'obté el consentiment esmentat, se'n podrà autoritzar l'ocupació temporal, previ el procediment corresponent amb audiència de les persones titulars dels drets afectats. Per a això, es prendrà en consideració les seues al·legacions i es fixarà la indemnització corresponent.

3. El procediment per a l'ocupació temporal dels terrenys haurà d'ajustar-se a la legislació d'expropiació forçosa i, si escau, al que estableix la legislació sectorial aplicable.

4. Mitjançant un acord del Consell, es declararà, prèvia informació pública i motivadament, la necessitat d'ocupació temporal dels terrenys, públics o privats, per a realitzar les activitats que la motiven.

5. En l'acta d'ocupació s'establirà la forma en què es recuperarà l'ús dels terrenys, una vegada transcorregut el termini de l'ocupació temporal.

6. En el cas que es tracte de terrenys de titularitat pública, les autoritats competents autoritzaran, excepte causa justificada d'interès públic, l'ocupació temporal dels terrenys. ²

Article 11. Descobriment de restes

1. En el cas que, per atzar, una persona descobrisca restes que puguen correspondre a les persones desaparegudes a les quals es refereix l'article 6.1, haurà de comunicar-ho de forma immediata a les autoritats judicials o policials, les quals hauran d'informar, com més aviat millor, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques d'acord amb les fórmules de col·laboració que s'establisquen.

2. En el marc de la col·laboració en matèria de memòria democràtica de la Generalitat i els ens locals prevista en l'article 57, l'ajuntament, en l'àmbit de les seues competències, preservarà, delimitarà i vigilarà la zona d'aparició de les restes.

Article 12. Trasllat de restes i proves genètiques

1. El trasllat de restes humanes com a conseqüència dels procediments de localització o per troballa casual requerirà autorització de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, amb informe, si escau, de la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica, sense perjudici del que l'autoritat judicial puga disposar d'acord amb el que disposen les resolucions de Nacions Unides en aquesta matèria.

2. Reglamentàriament es determinaran les condicions i els procediments per a garantir que les persones i les entitats afectades puguen recuperar les restes per a identificar-les i traslladar-les. A aquest fi, la Generalitat establirà un sistema de bancs de dades. Les restes que hagen sigut traslladades i no siguen reclamades s'hauran d'inhumar al cementeri corresponent al terme municipal en què es van trobar.

² L'apartat 6 de l'article 10 s'afegeix per l'article 103 de la **Llei 3/2020, de 30 de desembre**, de la Generalitat, de mesures fiscals, de gestió administrativa i financera i d'organització de la Generalitat 2021 (DOGV núm. 8987 de 31.12.2020) Ref. Base de dades 010710/2020.

3. La Generalitat realitzarà proves bioantropològiques i genètiques que permeten la identificació de les restes òssies exhumades. A aquest efecte, la conselleria competent en memòria democràtica establirà i gestionarà un sistema de banc de dades d'ADN, en el qual es registraran les dades dels perfils genètics de les restes humanes obtingudes en les exhumacions que es realitzen al territori de la Comunitat Valenciana.³

TÍTOL II Del dret a la justícia

Article 13. Protocol d'informació per indicis de la comissió de delictes

L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques elaborarà i difondrà, a les forces i els cossos de seguretat, la fiscalia i els òrgans judicials, un protocol sobre la informació de les troballes i les investigacions, quan escaiga, per l'existència d'indicis de comissió de delictes que s'aprecien en ocasió de les localitzacions i les identificacions.

Article 14. Disposició d'accions processals

La conselleria competent en matèria de memòria democràtica podrà autoritzar l'Advocacia General de la Generalitat perquè inicié processos o es persone en els ja existents, de conformitat amb la Llei d'assistència jurídica de la Generalitat, per a l'exercici de les accions processals corresponents front als òrgans jurisdiccionals, per l'existència d'indicis de comissió de delictes en aquesta matèria.

Article 15. Dret d'informació i assistència a les víctimes

L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques facilitarà als interessats la informació, l'ajuda i l'assistència necessàries per a l'exercici dels seus drets, la difusió de les actuacions realitzades i prestarà l'ajuda i l'assistència necessàries. També es coordinarà amb els òrgans amb competències en aquesta matèria.

Article 16. Impuls i seguiment dels informes i les recomanacions d'organismes nacionals i internacionals

L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques realitzarà un seguiment dels informes i les recomanacions del Síndic de Greuges i del Defensor del Poble, així com dels organismes internacionals en matèria de dret a la veritat, la justícia i la reparació de les víctimes i garanties de no-repetició.

En nom de la Generalitat i en l'àmbit del seu territori, mantindrà una política de coordinació amb les institucions nacionals i internacionals i prestarà col·laboració als seus comitès, grups de treball, relators especials i la resta de mecanismes de promoció i protecció dels drets humans.

TÍTOL III Del dret a la memòria democràtica valenciana

CAPÍTOL I De la documentació relativa a la memòria democràtica valenciana

Article 17. Documents de la memòria democràtica valenciana i la seua preservació

1. Als efectes d'aquesta llei, s'entén per document de la memòria democràtica valenciana, o patrimoni immaterial valencià, tota informació produïda per les persones físiques o jurídiques de qualsevol naturalesa com a testimoni dels seus actes, recollida en un suport, amb independència de la forma d'expressió o context tecnològic en què s'haja generat relatiu a la salvaguarda, el coneixement i la difusió de la història de la lluita dels valencians i les valencianes pels seus drets i llibertats en el període que comprèn la memòria democràtica valenciana.

³ L'apartat 3 de l'article 12 es modifica per l'article 103 de la **Llei 3/2020, de 30 de desembre**.

2. Els documents produïts en la guerra civil i la dictadura conservats o reunits en l'exercici de les seues activitats per entitats i associacions de caràcter polític, econòmic, empresarial, sindical o religiós i per les entitats, les fundacions i les associacions culturals i educatives de caràcter privat establides al territori de l'actual Comunitat Valenciana integren el patrimoni documental valencià, en virtut de la legislació que sobre aquesta matèria hi siga aplicable.

3. D'acord amb el que estableix la Llei estatal 52/2007, de 26 de desembre, per la qual es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures en favor dels qui van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura, els documents que es troben en arxius privats i públics relatius a la guerra civil i la dictadura franquista són constitutius del patrimoni documental i bibliogràfic.

4. En el marc del Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana i dels programes anuals, s'emprendran les actuacions necessàries per a reunir i recuperar tots els documents i els testimonis orals d'interès per a la comunitat autònoma com a documents de la memòria democràtica valenciana.

Article 18. Protecció i recuperació de documents de la memòria democràtica valenciana

1. Els poders públics adoptaran les mesures necessàries per a la protecció, la integritat, la descripció, la identificació i la difusió dels documents de la memòria democràtica valenciana, en particular, en els casos de major deteriorament o risc de degradació, per a protegir-los especialment front la sostracció, la destrucció o l'ocultació.

2. La Generalitat aprovarà, amb caràcter anual, d'acord amb les disponibilitats pressupostàries i tenint en compte el pla d'actuació previst en l'article 42, un programa per a l'adquisició, la còpia o la subscripció de convenis sobre els documents referits a la memòria democràtica valenciana que es troben en arxius públics o privats, nacionals o estrangers, ja siguen originals o a través de qualsevol reproducció fidel a l'original. I establirà els mecanismes oportuns amb vista a la coordinació, la col·laboració i la cooperació amb el Centre Documental de la Memòria Històrica i Arxiu General de la Guerra Civil, previstos en l'article 20 de l'esmentada Llei estatal 52/2007, de 26 de desembre.

Article 19. Dret d'accés als documents

Pel seu interès general i la transcendència col·lectiva i democràtica, es garanteix el dret d'accés als documents de la memòria democràtica valenciana, de conformitat amb la normativa vigent que s'hi aplique.

CAPÍTOL II

Llocs i itineraris de la memòria democràtica

Secció primera. Llocs i itineraris

Article 20. Llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana

1. Tindran consideració de llocs de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana aquells espais, immobles o paratges que es troben a la comunitat autònoma i revelen interès per a aquesta per haver-s'hi desenvolupat fets de singular rellevància per la seua significació històrica, simbòlica o per la seua repercussió en la memòria col·lectiva de la lluita dels valencians i les valencianes pels seus drets i llibertats democràtiques, en el període que comprèn des de la proclamació de la II República Espanyola, el 14 d'abril de 1931, fins a l'entrada en vigor de l'Estatut d'autonomia de la Comunitat Valenciana, el 10 de juliol de 1982.

2. Es denominaran itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana els conjunts formats per dos o més llocs de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana que coincidisquen en l'espai i tinguen criteris interpretatius comuns de caràcter històric o simbòlic, sense perjudici que hi concórreguen altres valors rellevants de caràcter arquitectònic, paisatgístic o de tipus ambiental, etnogràfic o antropològic.

3. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, en col·laboració amb les conselleries competents en matèria de patrimoni cultural, educació, medi ambient, turisme i ordenació del territori i paisatge, així com amb la resta d'administracions públiques i altres entitats i associacions interessades, podrà impulsar la configuració d'itineraris culturals de caràcter interdisciplinari on s'integre la memòria

democràtica associada amb els valors ambientals i amb l'ocupació humana del territori des d'una perspectiva històrica.

4. S'exclouen del règim previst en els articles 25 i 26 d'aquesta llei els béns adscrits a usos i serveis públics de titularitat estatal, sense perjudici del manteniment de les relacions oportunes de col·laboració i cooperació administratives.

Secció segona. Catàleg

Article 21. Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana

1. Es crea el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana amb l'objecte d'inscriure-hi aquells espais, immobles o paratges que reunisquen les característiques definides en l'article 20.

2. La formació, la gestió i la divulgació del Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, que serà públic, correspon a l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

Article 22. Procediment d'inscripció

1. El procediment per a la inscripció, l'iniciarà d'ofici l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques. Qualsevol persona física o jurídica, mitjançant un escrit raonat dirigit a aquest institut, podrà instar la iniciació esmentada. La sol·licitud s'entendrà desestimada transcorreguts tres mesos des que s'haja presentat sense haver-se dictat i notificat resolució expressa.

2. La iniciació del procediment es realitzarà mitjançant un acord motivat que inclourà, com a mínim, els punts següents:

- a) Identificació del bé
- b) Identificació dels valors materials, històrics o simbòlics que en justifiquen la inscripció
- c) Descripció i determinació de les parts del bé que són objecte d'inscripció
- d) Delimitació cartogràfica amb les coordenades geogràfiques corresponents
- e) Instruccions particulars de protecció i usos compatibles
- f) Mesures cautelars que calguen per a protegir i conservar el bé, d'acord amb el que preveu l'apartat 3 d'aquest article

3. La iniciació comportarà l'anotació preventiva del bé en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, determinarà l'aplicació immediata del règim previst en aquesta llei per als béns inscrits i comportarà la suspensió cautelar de les llicències municipals corresponents de parcel·lació, edificació o demolició, així com dels efectes de les ja atorgades. Igualment, suspèn timerà cautelarment qualsevol intervenció que pose en perill els valors del bé a protegir. La suspensió dependrà de la resolució o la caducitat de l'expedient. No obstant això, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques podrà autoritzar les actuacions esmentades quan aprecie que no perjudiquen els valors del bé que van motivar la incoació del procediment.

4. L'acord d'inici del procediment d'inscripció en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana es publicarà en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana.

5. En el procediment per a la inscripció serà preceptiu el tràmit d'informació pública, d'audiència als particulars directament afectats i d'audiència al municipi o municipis on radique el lloc o l'itinerari i l'informe del comitè tècnic d'experts previst en aquesta llei.

6. La resolució del procediment d'inscripció en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, la dictarà en el termini de nou mesos la persona titular de la presidència de l'institut. La resolució es notificarà als interessats directament afectats, es publicarà en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana i s'inscriurà en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

7. La caducitat del procediment es produirà transcorreguts nou mesos des de la data de la iniciació, sense que se n'haja dictat i notificat la resolució. Declarada la caducitat del procediment, no podrà tornar a iniciar-se en els tres anys següents, llevat que es realitze a instàncies del titular del bé.

Article 23. Modificació i cancel·lació de la inscripció

1. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques podrà modificar i, si escau, cancel·lar la inscripció dels béns inscrits en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana quan hagen canviat o desaparegut les circumstàncies que en van motivar la inscripció.

2. En cap supòsit no podran invocar-se, com a causes per a la cancel·lació de la inscripció, les que es deriven de l'incompliment de l'obligació de conservació.

3. La modificació i la cancel·lació de la inscripció dels llocs i els itineraris es realitzaran seguint el procediment establert en l'article anterior per a inscriure'ls i, igualment, es publicaran en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana.

Article 24. Efectes de la inscripció

La inscripció d'un lloc o itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana en el catàleg suposarà un reconeixement singular i l'aplicació del règim general de protecció establert en aquesta llei.

Article 25. Obligacions derivades de la inscripció

1. Les persones propietàries, titulars de drets o simples posseïdores dels terrenys o els immobles inscrits com a lloc de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana tenen el deure de conservar-lo i mantenir-lo per tal que es garantisca la salvaguarda dels valors, de manera que les característiques que l'identifiquen no es perden, destruïsquen o patisquen un deteriorament irreparable. A aquests efectes, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques podrà assessorar sobre aquelles obres i actuacions necessàries per al compliment del deure de conservació.

2. En el cas que, per a garantir la conservació, el manteniment o la custòdia dels béns inscrits com a lloc de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, calga realitzar-hi obres o actuacions de qualsevol tipus, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, a la vista dels informes tècnics de què es desprenga la necessitat esmentada, ordenarà a les persones propietàries, titulars de drets o simples posseïdores les actuacions que han de dur-se a terme i el termini màxim d'execució. L'ordre esmentada no excusarà l'obligació d'obtenir d'altres administracions públiques les llicències o les autoritzacions que corresponguen. Les persones destinatàries de tals ordres d'execució estaran obligades a adoptar únicament aquelles obres o actuacions necessàries ordenades per l'institut el cost de les quals no supere el 50 % del valor del bé de què es tracte, d'acord amb les prioritats que en cada cas assenyale l'institut.

3. Així mateix, les persones propietàries, titulars de drets o simples posseïdores dels terrenys o els immobles inscrits com a lloc de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana tindran l'obligació de permetre'n la visita pública en dies i hores prèviament assenyalats. L'Institut Valencià de la Memòria, els Drets Humans i les Llibertats Públiques podrà dispensar, totalment o parcialment, el compliment d'aquesta obligació quan hi haja causa justificada.

A més, hauran de permetre la inspecció per part de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, així com facilitar la informació que demanen les administracions públiques competents sobre l'estat del lloc i la utilització.

4. Sense perjudici del que disposa el títol VI, la falta del compliment de les obligacions establides en aquesta llei per a les persones propietàries, posseïdores o titulars de drets sobre béns inscrits en el catàleg, incloses les instruccions particulars de protecció i usos compatibles i les mesures cautelars previstes en l'article 22, facultarà la Generalitat per a l'expropiació total o parcial del lloc per causa d'interès públic o social. S'hi aplicarà la normativa en matèria d'expropiació. Constituirà causa d'interès social per a l'expropiació per la Generalitat el perill de destrucció o deteriorament irreparable del bé.

Article 26. Règim general de protecció i conservació

1. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques podrà impedir un enderrocament i suspendre qualsevol classe d'obra o intervenció en un lloc de la memòria democràtica inscrit en el catàleg.

2. Igualment, podrà actuar d'aquesta manera en el supòsit d'anotació preventiva en el catàleg, prevista en l'article 22.3, com a mesura cautelar.

3. Amb la finalitat de salvaguardar els valors simbòlics i històrics o altres singulars previstos en l'article 20 que van motivar-ne la inscripció en el catàleg i sense perjudici de l'excepció

prevista en l'apartat 6 d'aquest article, caldrà l'autorització de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, amb caràcter previ a la concessió de les altres autoritzacions o llicències per a qualsevol canvi o modificació que es desitge dur a terme en un lloc de la memòria democràtica, tant si es tracta d'obres de tota mena, incloses remocions de terreny, com de canvis d'ús. Igualment, la col·locació de publicitat comercial, cablejat, antenes i conduccions aparents estarà sotmesa a l'autorització prèvia esmentada.

4. La sol·licitud d'autorització haurà d'acompanyar-se del projecte de conservació, al qual es refereix l'apartat 5, corresponent a la intervenció que es pretenga realitzar. En la resolució del procediment l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques valorarà el projecte d'obra o intervenció i la repercussió sobre la conservació dels valors del bé inscrit. Indicarà les condicions especials a què, si escau, han de subjectar-se els treballs, com també les recomanacions tècniques i correctores que s'estimen necessàries per a la protecció i la conservació del bé. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques disposarà d'un termini de tres mesos, comptadors a partir de la recepció de tota la documentació exigida, per a resoldre sobre la sol·licitud d'autorització. Transcorregut el termini esmentat sense haver-se notificat resolució expressa, la persona interessada entendrà desestimada la sol·licitud d'autorització. L'autorització s'entendrà caducada si transcorre un any sense haver-se iniciat les actuacions per a les quals es va sol·licitar.

5. El projecte de conservació contindrà un estudi històric del lloc, un diagnòstic de l'estat de conservació actual, una proposta d'actuació i un pressupost econòmic d'execució. El projecte de conservació, el subscriurà personal tècnic competent.

6. Les instruccions particulars de protecció o la fitxa corresponent de catàleg determinaran aquelles obres o actuacions no sotmeses a autorització en els llocs de la memòria democràtica.

7. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, en el marc dels programes d'actuació previstos en l'article 42, col·laborarà en la conservació, el manteniment i la rehabilitació dels llocs i els itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

Article 27. Protecció amb relació a instruments d'ordenació del territori, urbanisme i medi ambient

1. Els instruments de planificació territorial i el planejament urbanístic establiran determinacions d'ordenació, acords amb el règim de protecció establert per als béns inscrits al Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

2. El planejament urbanístic inclourà els llocs inscrits en el catàleg corresponent mitjançant fitxa individualitzada i amb un grau de protecció adequat a la preservació dels béns esmentats.

3. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques emetrà un informe preceptiu i vinculant al planejament territorial i urbanístic, sobre els béns inscrits en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

4. Els informes a què es refereix l'apartat anterior s'emetraran en el termini de tres mesos. En cas que no siguin emesos en aquest termini, s'entendran favorables.

5. En les actuacions sotmeses als instruments de prevenció i control ambiental segons la legislació vigent, s'adoptaran les mesures protectores i cautelars necessàries per a conservar els béns inscrits en el Catàleg de llocs i itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

Secció tercera. Difusió

Article 28. Difusió i interpretació del que s'hi esdevingué

1. Per a cada lloc o itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques establirà mitjans de difusió i interpretació del que s'hi esdevingué. Igualment determinarà els materials, les condicions i els mitjans de difusió escaients i propiciarà la col·laboració de les entitats locals de l'entorn, de les universitats i de les entitats memorialistes valencianes.

2. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques establirà la identitat gràfica dels llocs o els itineraris de la memòria democràtica per a senyalitzar-los i difondre'ls oficialment, d'acord amb la normativa vigent en matèria d'identitat corporativa.

CAPÍTOL III Del moviment memorialista

Article 29. Reconeixement del moviment memorialista

1. Les entitats memorialistes contribueixen a la conscienciació social per a la preservació de la memòria democràtica valenciana i a la defensa dels drets de les víctimes.

2. Les entitats memorialistes són reconegudes per aquesta llei com a titulars d'interessos legítims col·lectius de les víctimes.

Article 30. Registre d'entitats memorialistes de la Comunitat Valenciana

1. El Registre d'entitats memorialistes de la Comunitat Valenciana té caràcter públic i depèn de la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica.

2. En aquest registre podran inscriure's aquelles entitats, legalment constituïdes, entre els objectius i els fins estatutaris de les quals figure la memòria democràtica valenciana o la defensa dels drets de les víctimes previstes en aquesta llei i que complisquen els requisits següents:

- a) Que no tinguen ànim lucratiu
 - b) Que actuen al territori de la Comunitat Valenciana
 - c) Que tinguen un domicili al territori de la Comunitat Valenciana
3. El procediment d'inscripció en el registre s'establirà reglamentàriament.

Article 31. Foment de l'activitat de les entitats memorialistes

La Generalitat promourà, en el marc dels programes d'actuació previstos en l'article 42, la realització de mesures que contribuïsquen a la consecució dels objectius d'aquesta llei a través de l'actuació d'entitats memorialistes, a les quals donarà suport en la creació i el manteniment.

CAPÍTOL IV De la investigació, l'ensenyament i la divulgació

Article 32. De la investigació

A fi d'avançar en l'estudi i el coneixement científic de la memòria democràtica valenciana, la Generalitat promourà projectes d'investigació en què podran participar les universitats públiques i les entitats memorialistes de la Comunitat Valenciana, d'acord amb els programes d'actuació aprovats d'acord amb el que estableix l'article 42. S'atendrà, de forma singular, la investigació sobre l'experiència específica de les dones en l'àmbit de la memòria democràtica.

Article 33. De l'ensenyament

1. Per a enfortir els valors democràtics, la conselleria competent en matèria d'educació inclourà la memòria democràtica en el currículum de l'educació primària, de l'educació secundària obligatòria, del batxillerat i de l'educació permanent de persones adultes, i promourà els ensenyaments democràtics i de defensa dels drets humans continguts en les gestes col·lectives i individuals que les persones antifranquistes van exercir en la seua lluita contra la dictadura. Els continguts hauran de basar-se en les pràctiques científiques pròpies de la investigació historiogràfica.

2. Amb l'objectiu de dotar el professorat d'eines conceptuals i metodològiques adequades, la conselleria competent en matèria d'educació incorporarà als plans de formació del professorat l'actualització científica, didàctica i pedagògica amb relació al tractament escolar de la memòria democràtica valenciana.

3. Així mateix, s'impulsarà en col·laboració amb les universitats públiques valencianes la incorporació de la memòria democràtica en els estudis universitaris que corresponga.

Article 34. De la divulgació

A través dels mitjans de comunicació públics de la Comunitat Valenciana, es potenciarà el coneixement de la memòria democràtica valenciana mitjançant programes específics divulgatius de debat, documentals i mitjançant la cobertura informativa de les activitats relacionades amb la matèria.

S'atendrà, de forma singular, la divulgació sobre l'experiència específica de les dones en l'àmbit de la memòria democràtica.

S'aprovarà un manual d'estil sobre llenguatge i tractament de la informació en matèria de memòria democràtica.

TÍTOL IV

Del dret a la reparació i al reconeixement a les víctimes

CAPÍTOL I

Reparació i reconeixement

Article 35. Actuacions i mesures de reparació i reconeixement

1. La Generalitat promourà mesures de reparació a les víctimes, com també a les organitzacions que van contribuir a la defensa de la democràcia, mitjançant l'elaboració d'estudis i publicacions, la celebració de jornades i homenatges o la construcció de monuments o elements anàlegs en record i reconeixement seus. Així mateix, promourà totes les actuacions necessàries per a restituir la dignitat de les víctimes.

2. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques col·laborarà i donarà suport a les entitats locals, les universitats i les entitats memorialistes en accions de reparació i reconeixement de les víctimes.

3. El Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana incorporarà accions específiques dirigides al reconeixement i la reparació de les víctimes, així com a les institucions valencianes, les forces de l'ordre públic i les organitzacions socials que van lluitar en defensa de la legalitat democràtica republicana durant la guerra civil i la dictadura franquista.

4. En tot cas, el Consell, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques facilitarà als familiars que així ho sol·liciten la gestió i l'obtenció de la declaració de reparació i reconeixement personal que expedeix el ministeri competent en matèria de justícia sobre la Llei estatal 52/2007, de 26 de desembre, per la qual es reconeixen i amplien drets i s'estableixen mesures en favor dels qui van patir persecució o violència durant la guerra civil i la dictadura.

5. La Generalitat impulsarà, si escau, actuacions per a fer responsables de les mesures de reconeixement i reparació les entitats que van utilitzar els treballs forçats en benefici seu.

Article 35 bis. Declaració de reconeixement i reparació personal de les víctimes del franquisme ⁴

1. A l'efecte del reconeixement del dret de les víctimes del franquisme a la reparació i a la recuperació de la seua memòria personal, familiar i col·lectiva, es reconeix i declara la injustícia que va suposar:

a) El sotmetiment a processos judicials i altres procediments sense les més elementals garanties legals.

b) Les sentències condemnatòries i les sancions de caràcter personal per motius polítics, ideològics, de consciència o creença religiosa, dictades per l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació així com pels restants tribunals, jurats i òrgans penals o administratius que van actuar en el territori de la Comunitat Valenciana durant la guerra civil i després de la seua finalització fins a la promulgació de la Constitució de 1978.

2. Així mateix, es reconeix i declara la injustícia de la desaparició forçada de xiquets i xiquetes, la deportació a camps de concentració, l'exili, així com qualssevol altres formes de violència personal i col·lectiva.

3. La Generalitat adoptarà les mesures necessàries per a reparar les formes especials de repressió o violència de qualsevol tipus patida per les dones a conseqüència de la seua activitat pública, política o intel·lectual, després de la guerra i fins a la promulgació de la Constitució de 1978, o com a mares, companyes o filles de persones represaliats o assassinats, i les que van patir privació de llibertat o altres penes a conseqüència dels delictes d'adulteri i interrupció voluntària de l'embaràs.

Article 36. Dia de record i homenatge a les víctimes de la guerra civil i la dictadura

1. Es declara el 28 de març de cada any dia de record i homenatge a les víctimes de la guerra civil i la dictadura.

⁴ L'article 35 bis s'afegeix per l'article 16.2 del **Decret llei 1/2022, de 22 d'abril**.

2. Les institucions públiques valencianes impulsaran en aquesta data actes de reconeixement i homenatge amb l'objecte de mantenir la seua memòria i reivindicar els valors democràtics i la lluita del poble valencià per les seues llibertats.

Article 37. Dignificació de les fosses comunes

La Generalitat, a través de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, en col·laboració amb la conselleria competent en matèria de patrimoni històric i cultural i d'acord amb les entitats locals, impulsarà un protocol d'actuació per a dignificar les fosses comunes de les víctimes als cementeris municipals, parroquials i enlloc on hi haja o hi haja hagut soterraments relacionats amb la guerra civil o la dictadura.

Article 38. Investigació científica i divulgació

La investigació científica i la difusió del coneixement en matèria de memòria democràtica mitjançant el foment de publicacions, revistes, la realització de congressos, jornades i altres trobades de tipus científic i divulgatiu seran una prioritat de la Generalitat com a mesura específica de reconeixement i reparació a les víctimes. S'atendrà, de forma singular, la investigació i la divulgació sobre l'experiència específica de les persones i els col·lectius enumerats en l'article 4.

CAPÍTOL II

Símbols, vestigis i actes contraris a la memòria democràtica

Article 39. Elements commemoratius i actes contraris a la memòria democràtica i dignitat de les víctimes ⁵

1. En virtut d'aquesta llei es considera contrari a la memòria democràtica i a la dignitat de les víctimes:

a) L'exhibició pública d'escuts, insígnies, plaques i altres objectes o mencions, com ara el nomenclàtor de carrers, inscripcions i altres elements adossats a edificis públics o situats a la via pública realitzats en commemoració, exaltació o enaltiment individual o col·lectiu de la revolta militar de 1936 i del franquisme, dels seus dirigents o de les organitzacions que van sustentar el règim dictatorial.

b) La celebració d'actes i/o homenatges de qualsevol naturalesa que tinguen com a finalitat la commemoració, l'exaltació o l'enaltiment individual o col·lectiu de la revolta militar de 1936 i del franquisme, dels seus dirigents o de les organitzacions que van sustentar el règim dictatorial.

c) Promoure distincions o reconeixements de persones, entitats o organitzacions que van sustentar el règim dictatorial.

2. Les administracions públiques de la Comunitat Valenciana, en l'exercici de les seues competències i de conformitat amb el que estableix l'apartat primer, adoptaran les mesures necessàries per a retirar o eliminar els elements contraris a la memòria democràtica, sense perjudici de les actuacions que les víctimes, els seus familiars o les entitats memorialistes puguen dur a terme en defensa del seu dret a l'honor i la dignitat.

3. Quan els elements contraris a la memòria democràtica estiguen col·locats en edificis de caràcter privat amb projecció a un espai visible d'accés o ús públic, les persones propietàries hauran de retirar-los o eliminar-los.

4. Quan els elements contraris a la memòria democràtica estiguen col·locats en edificis de caràcter públic, les institucions o les persones jurídiques titulars seran responsables de retirar-los o eliminar-los.

5. Per a determinar els elements contraris a la memòria democràtica que no hagen sigut retirats o eliminats voluntàriament, es constituirà una comissió tècnica dependent de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, que elaborarà una relació dels elements que s'han de retirar o eliminar. La seua composició, la forma d'integració, la dependència jeràrquica, les funcions i les competències, les regles de funcionament i d'altres requisits exigits legalment s'establiran reglamentàriament. L'òrgan directiu de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques notificarà a les persones titulars dels elements inclosos en aquesta relació l'incompliment de la seua obligació d'eliminar-los o retirar-los.

⁵ El títol i l'apartat 1 de l'article 39 es modifiquen per l'article 103 de la **Llei 3/2020, de 30 de desembre**.

6. En el cas que es poguera considerar que concorren raons artístiques o arquitectòniques per al manteniment dels elements contraris a la memòria democràtica, es podrà demanar l'assessorament tècnic de la conselleria competent en matèria de patrimoni històric i cultural o del comitè tècnic d'experts creat a aquest efecte com a grup de treball adscrit a l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

A l'efecte del que es disposa en el paràgraf anterior, concorreran raons artístiques quan es tracte d'elements amb singular valor artístic que formen part d'un bé catalogat com a Bé d'Interés Cultural.

Únicament es considerarà que concorren raons arquitectòniques quan l'element siga fonamental per a l'estructura de l'immoble, de tal manera que la seua retirada poguera posar en perill l'estabilitat de l'immoble o qualsevol altre aspecte relatiu a la seua adequada conservació.⁶

7. Si no es produeix de manera voluntària la retirada o l'eliminació dels elements a què es refereix aquest article, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques incoarà d'ofici el procediment per retirar els elements esmentats.

8. En tot cas es donarà tràmit d'audiència a les persones interessades per un termini màxim de quinze dies hàbils. La resolució motivada que finalitze el procediment haurà de dictar-se i notificar-se en el termini màxim de tres mesos, comptadors des del dia de l'acord d'inici. Transcorregut aquest termini, es produirà la caducitat del procediment.

9. La resolució per la qual s'acorde la retirada d'elements contraris a la memòria democràtica recollirà el termini per a efectuar-la i serà executiva, sense perjudici dels recursos que puguen interposar-s'hi. Si escau, podrà acordar-se'n la conservació en lloc adequat a efectes històrics o científics.

10. Transcorregut el termini donat sense que s'hagen retirat els elements esmentats, la Generalitat podrà retirar-los subsidiàriament, d'acord amb el que preveu la legislació vigent.

11. La conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica, amb la informació facilitada per l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, inclourà en l'informe anual de seguiment previst en l'article 43 un apartat específic sobre el compliment de la retirada o l'eliminació dels elements contraris a la memòria democràtica.

Article 40. Actes públics contraris a la memòria democràtica

Les administracions públiques de la Comunitat Valenciana, en el marc de les seues competències i sense perjudici de les que corresponen a l'administració general de l'Estat, previndran i evitaran la realització d'actes efectuats en públic que comporten descrèdit, menyspreu o humiliació de les víctimes o dels seus familiars, exaltació de la revolta militar o del franquisme, o homenatge o concessió de distincions a les persones físiques o jurídiques que van donar suport a la revolta militar i la dictadura.

Article 41. Privació d'ajudes i subvencions públiques

1. La Generalitat no subvencionarà, bonificarà o prestarà ajudes públiques a aquelles persones físiques o jurídiques, públiques o privades, sancionades per resolució administrativa ferma, d'acord amb el que estableix el títol VI d'aquesta llei.

2. La Generalitat en cap cas no podrà atorgar ajudes que tinguen per objecte la realització d'una activitat o el compliment d'una finalitat que atempte, encoratge o tolere pràctiques prohibides en el títol VI d'aquesta llei.

En les bases de cadascuna de les convocatòries de les subvencions públiques de la Generalitat s'incorporarà, com un supòsit de pèrdua del dret al cobrament de la subvenció i del seu reintegrament, que la subvenció es destine a realitzar una activitat o a complir una finalitat prohibida en el títol VI d'aquesta llei.

3. Als efectes de complir el que estableix aquest article, la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica establirà una base de dades que permetja encreuaments informàtics per al seguiment i la comprovació d'aquelles persones físiques o jurídiques, públiques o privades que hagen sigut sancionades per resolució administrativa ferma en aplicació d'aquesta llei.

⁶ L'apartat 6 de l'article 39 es modifica per l'article 16.3 del **Decret Llei 1/2022, de 22 d'abril**.

TÍTOL V
Actuació i organització administrativa

CAPÍTOL I
Planificació i seguiment

Article 42. Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana i programes anuals

1. Les actuacions de la Generalitat en matèria de memòria democràtica s'articularen per mitjà del Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana i els programes anuals.

2. El Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana té una durada quadriennal i conté els objectius i les prioritats que han de regir aquesta política durant el període de vigència. Alhora, determina els recursos financers indicatius per a executar-la.

3. El Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana establirà mesures específiques respecte dels treballs d'indagació, localització, exhumació i identificació de les víctimes.

4. Els programes anuals desenvoluparan els objectius, les prioritats i els recursos continguts en el pla estratègic per a l'exercici corresponent.

5. El Consell aprovarà el Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana elaborat per l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques i el remetrà a les Corts perquè l'examine. Igualment, aprovarà els respectius programes anuals elaborats per l'institut esmentat.

Article 43. Informe anual de seguiment

1. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques realitzarà anualment un informe de les actuacions desenvolupades per a fer efectius els drets reconeguts en l'article 2.3 i en garantia de la salvaguarda, el coneixement i la difusió de la història de la lluita dels valencians i les valencianes pels seus drets i les seues llibertats, en el qual s'inclouran les dificultats i els obstacles que, si escau, s'hi detecten. L'informe contindrà un apartat específic de les actuacions desenvolupades per les entitats locals de la Comunitat Valenciana.

2. Per a l'elaboració de l'informe anual, les conselleries i els ens instrumentals que en depenguen col·laboraran amb l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques i li facilitaran la informació necessària.

3. L'informe anual s'eleva al Consell perquè el prenga en consideració i el trameta a les Corts a l'efecte de valoració.

CAPÍTOL II
Institut Valencià de la Memòria Democràtica,
els Drets Humans i les Llibertats Públiques

Secció primera. Disposicions generals

Article 44. Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques

1. Per a l'estudi, la investigació i l'impuls de les mesures establides en aquesta llei es crea l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques amb seu a la ciutat d'Alacant.

2. L'institut es configura com a organisme autònom de la Generalitat adscrit a la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica, amb personalitat jurídica pública pròpia, autonomia funcional i de gestió i plena capacitat d'actuar per a organitzar i exercir les funcions que se li atribuïsquen.

3. El Consell aprovarà, mitjançant decret, els estatuts de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, en què se'n desenvoluparà l'estructura administrativa, les competències i les funcions, com també el règim jurídic de funcionament previst en aquesta llei.

Article 45. Relació amb la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica

Correspon a la persona titular de la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica fixar la política en aquesta matèria i establir les directrius d'actuació de l'institut, ateses les directrius traçades pel Consell en el Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana i en els programes anuals d'actuació.

Article 46. Funcions de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques

Les funcions de l'institut són:

- a) Les previstes en aquesta llei relatives a la identificació, la reparació i el reconeixement de les víctimes.
- b) Les d'impuls del coneixement, el foment i la divulgació de la memòria democràtica de què són titulars tots els valencians i les valencianes.
- c) Les de coordinació, col·laboració i cooperació administrativa amb entitats i altres administracions públiques nacionals o internacionals en matèria de memòria històrica i democràtica. En tot cas, correspon a aquest institut coordinar, en la matèria esmentada, les actuacions de les diferents conselleries en els àmbits competencials respectius, com també fomentar les relacions entre aquestes. De manera especial coordinarà les actuacions que en matèria de patrimoni cultural, ordenació territorial, urbanística i mediambiental es duguen a terme als llocs i els itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, i impulsarà l'adopció d'instruments de col·laboració a fi de l'adequada harmonització procedimental.
- d) Les d'informació i assistència a les víctimes i a les entitats en la iniciació de processos judicials o la personació en els ja existents, i posarà a disposició tota la documentació de què dispose.
- e) L'exercici de la potestat sancionadora en matèria de memòria històrica i democràtica.
- f) La revisió dels actes en via administrativa.
- g) Qualsevol altra funció que se li atribuisca expressament.

Secció segona. Organització i estructura de l'Institut Valencià
de la Memòria Democràtica, els Drets Humans
i les Llibertats Públiques

Article 47. Òrgans de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques

Els òrgans de l'institut són la Presidència, el Consell Rector, el Consell Valencià de la Memòria Democràtica i la Direcció General de l'institut.

Article 48. La Presidència

1. Exercirà la Presidència de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques la persona titular de la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica.

2. Corresponen a la Presidència, a més de les funcions que es puguin determinar en els Estatuts de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, les següents:

- a) L'exercici de la representació institucional de l'institut.
- b) L'autorització i la signatura, a proposta de la Direcció General de l'institut, dels convenis en matèries que siguen competència d'aquest institut.
- c) L'acceptació de les delegacions de competències o encàrrecs de gestió de funcions d'altres administracions públiques o les entitats que en depenguen en favor de l'institut.
- d) L'actuació com a òrgan de contractació, com també d'autorització, disposició de la despesa i ordenació dels pagaments corresponents de l'institut.
- e) L'exercici de les funcions previstes per a la provisió de llocs per lliure designació en l'apartat 3, de l'article 102, de la Llei 10/2010, de 9 de juliol, de la Generalitat, d'ordenació i gestió de la funció pública valenciana, o en la normativa que el substituïska.

3. En cas d'absència, malaltia o causa d'abstenció, la Vicepresidència del Consell Rector de l'institut exercirà les funcions de la Presidència.

Article 49. El Consell Rector

1. El Consell Rector està integrat per:

a) La persona titular de la Presidència de l'institut, que exercirà la Presidència del Consell Rector.

b) La persona titular de la secretaria autonòmica en matèria de memòria històrica i democràtica, que exercirà la Vicepresidència del Consell Rector. En el cas d'inexistència d'aquest òrgan en l'estructura de la conselleria competent en la matèria esmentada, el lloc l'ocuparà la persona titular de la sotssecretaria de la conselleria esmentada.

c) La persona titular de la direcció general o òrgan competent en matèria de reformes democràtiques i de la Direcció General de l'institut, que en seran vocals nats.

d) Dos vocals electius nomenats pel Consell, un a proposta de la persona titular de la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica i un altre a proposta de la conselleria competent en matèria de responsabilitat social i foment de l'autogovern.

e) La persona titular de la secretaria del Consell Rector, nomenada per la persona titular de la Presidència de l'institut entre els vocals del Consell Rector.

2. Són funcions del Consell Rector:

a) La proposta del Pla estratègic de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana i dels programes anuals d'actuació de l'institut, i el seguiment i el control de l'execució d'aquests. El pla i els programes esmentats han d'incloure, amb referència al termini de vigència corresponent, com a mínim, la definició dels objectius, les prioritats, els recursos humans i els materials necessaris per a la seua consecució, la previsió de resultats i els instruments de seguiment, control i avaluació a què l'institut ha de sotmetre la seua activitat.

b) El control de la tasca de direcció i gestió ordinària duta a terme per la Direcció General de l'institut.

c) La proposta a l'òrgan competent de la Generalitat de l'oferta d'ocupació pública de llocs de treball adscrits a l'institut.

d) L'aprovació de la proposta del pressupost anual de l'institut.

e) L'aprovació dels comptes anuals de l'institut.

f) Qualsevol altra que li atribuisca l'ordenament jurídic.

3. El funcionament i el règim aplicable al Consell Rector s'ajustarà al que hi ha establert en aquesta llei i els estatuts de l'institut. S'hi aplicaran supletòriament les normes generals que regulen el règim jurídic dels òrgans col·legiats.

4. Les funcions del Consell Rector no són susceptibles de delegació.

Article 50. El Consell Valencià de la Memòria Democràtica

1. El Consell Valencià de la Memòria Democràtica és l'òrgan col·legiat consultiu i de participació de la Generalitat en matèria de memòria democràtica valenciana.

2. La seua presidència correspondrà a la persona titular de la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica. Estarà compost per persones que representen la Generalitat, la Federació Valenciana de Municipis i Províncies, els partits polítics amb representació parlamentària, les universitats valencianes, les entitats memorialistes i persones expertes en aquest àmbit, i respectarà la normativa sobre paritat entre dones i homes.

3. El Consell Valencià de la Memòria Democràtica tindrà les funcions següents:

a) Informar sobre el projecte del Pla estratègic de memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, els projectes de programes anuals i conèixer els informes anuals del seu seguiment i avaluació.

b) Informar sobre els projectes normatius que tinguen relació amb el contingut d'aquesta llei.

c) Elaborar, per iniciativa pròpia, informes i recomanacions sobre la política de memòria democràtica de la Generalitat.

d) Aquelles altres funcions que reglamentàriament se li assignen.

Article 51. La Direcció General

1. La persona titular de la Direcció General de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, amb rang de director o directora general, serà nomenada i cessada pel Consell, a proposta de la Presidència de l'institut.

2. La persona titular de la Direcció General serà la persona responsable de la direcció i la gestió ordinària de l'institut, i exercirà les competències inherents a aquesta direcció en el marc de les directrius del pla estratègic i del programa anual d'actuació, com també les que expressament se li atribueixen en aquesta llei, en els estatuts de l'institut i les que li delega la Presidència.

3. En particular, correspon a la persona titular de la Direcció General de l'institut:
- a) L'exercici de la representació ordinària de l'institut.
 - b) L'elaboració de les instruccions sobre organització i funcionament efectiu de l'institut.
 - c) La proposta a la Presidència per a l'autorització i la signatura de convenis amb altres entitats i per a l'acceptació de les delegacions de competències o encàrrecs de gestió de funcions d'altres administracions públiques o les entitats que en depenguen a favor de l'institut.
 - d) L'exercici de la direcció superior del personal.
 - e) L'elaboració de l'avantprojecte de pressupost de l'institut, per a elevar-lo al Consell Rector.
 - f) La proposta a l'òrgan competent en matèria de tecnologies de la informació de la planificació de la gestió de recursos informàtics i d'administració electrònica necessaris per a complir adequadament el pla estratègic i el programa anual d'actuació.
 - g) El pla de treball que ha de desenvolupar la persona titular de la direcció general es publicarà en el portal de transparència de la Generalitat Valenciana en un termini no superior a tres mesos després de fer-se efectiu el nomenament.

Article 52. Estructura de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques

1. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques s'estructura en una subdirecció general, o unitat administrativa del mateix rang, de la qual dependran jeràrquicament serveis o unitats administratives del mateix rang, en funció dels diferents àmbits d'actuació.

Les persones titulars de les unitats administratives esmentades en l'apartat anterior seran nomenades entre el personal que tinga la condició de funcionari o funcionària de carrera de l'administració de la Generalitat.

2. Correspon al Consell el desenvolupament de l'estructura de l'institut i la fixació de les funcions de les unitats administratives que la conformen, per mitjà de l'aprovació, per decret, dels corresponents estatuts de l'institut.

3. Als efectes de la desconcentració de les funcions que així ho requerisquen, es podran crear òrgans o unitats administratives amb competències circumscrites a un determinat àmbit territorial.

Secció tercera. Règim jurídic i economicofinancer

Article 53. Règim jurídic

1. L'institut es regeix pel que hi ha disposat en aquesta llei, en els seus estatuts i en les altres normes que els desenvolupen.

2. El règim jurídic aplicable a la contractació és l'establert en la legislació de contractes del sector públic per a aquest tipus d'entitat.

Article 54. Personal i mitjans materials de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques

1. L'institut ha de disposar del personal, els equips i les aplicacions informàtiques i d'administració electrònica, i la resta de mitjans materials necessaris per al compliment de les seues funcions.

2. El personal funcionari de l'institut es regirà per la normativa sobre la funció pública aplicable al personal de l'administració de la Generalitat.

L'ordenació, la selecció, la provisió i la formació del personal funcionari de l'institut correspondran a la conselleria competent en matèria de funció pública.

3. Els conceptes retributius del personal funcionari de l'institut són els establerts en la normativa aplicable en matèria de funció pública.

Article 55. Recursos econòmics

Els béns i els mitjans econòmics de l'institut són els següents:

a) Les dotacions, les transferències o les subvencions que, anualment, es consignen en els pressupostos de la Generalitat o en els d'altres organismes públics.

b) Els béns, els drets i els valors propis o que se li adscriuen, com també els productes i les rendes d'aquells, per a la gestió dels quals gaudirà d'autonomia.

- c) El rendiment de les taxes, els preus públics i la resta d'ingressos vinculats als serveis que presta.
- d) Els préstecs que siguen necessaris per a atendre situacions de desfasament temporal de tresoreria.
- e) Els altres recursos econòmics, ordinaris o extraordinaris, que se li autoritze a percebre o que pogueren correspondre-li d'acord amb la normativa vigent.

Article 56. Règim economicofinancer

1. El règim pressupostari, economicofinancer, de comptabilitat, d'intervenció i de control financer és l'establert, per a aquest tipus d'entitats, en la legislació sobre hisenda pública de la Generalitat.

2. L'institut elaborarà anualment un avantprojecte de pressupost que trametrà a la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica perquè l'integre en l'avantprojecte de llei de pressupostos de la Generalitat i que reflectirà les despeses de personal, de mitjans informàtics i d'administració electrònica, de serveis i les altres despeses necessàries per al funcionament de l'institut i la consecució dels seus fins.

CAPÍTOL III

Coordinació, col·laboració i cooperació administrativa

Article 57. Relació amb l'administració local

1. Els municipis, les diputacions provincials i la resta d'entitats locals de la Comunitat Valenciana col·laboraran amb l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques per tal que l'exercici de les seues competències redunde en l'execució del que hi ha disposat en aquesta llei i en la consecució dels seus objectius i finalitats.

2. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques col·laborarà amb les administracions públiques citades en l'apartat anterior en l'impuls del coneixement, la commemoració, el foment i la divulgació de la memòria democràtica a les demarcacions territorials respectives en els termes establerts per aquesta llei.

3. Quan una entitat local incomplisca les obligacions recollides en aquesta llei, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques li'n recordarà el compliment i li concedirà el termini d'un mes a l'efecte. Si, transcorregut el termini esmentat, l'incompliment persisteix, l'institut adoptarà les mesures necessàries per a complir l'obligació.

Article 58. Relacions amb l'administració general de l'Estat i altres comunitats autònomes

L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, en el marc de les seues competències, mantindrà les relacions oportunes de col·laboració i cooperació administrativa amb l'administració general de l'Estat i amb la de les altres comunitats autònomes.

En particular, es promourà la interconnexió dels bancs de dades, inclòs el d'ADN, per a facilitar els objectius d'aquesta llei.

TÍTOL VI

Règim sancionador

Article 59. Règim jurídic

1. Les accions o les omissions que comporten incompliment de les obligacions establides en aquesta llei seran sancionades d'acord amb el que hi ha previst en aquest títol, sense perjudici d'altres responsabilitats en què pogueren concórrer.

2. La potestat sancionadora respecte de les infraccions tipificades en aquesta llei s'exercirà de conformitat amb el que hi ha disposat en aquesta i en la normativa en matèria de procediment administratiu comú amb les especialitats pròpies de la potestat sancionadora contingudes en la llei estatal de règim jurídic del sector públic.

Article 60. Responsables

1. Seran responsables com a autors les persones físiques o jurídiques, com també, quan una llei els reconega capacitat d'obrar, els grups d'afectats, les unions i les entitats sense

personalitat jurídica i els patrimonis independents o autònoms, que realitzen accions o incórreguen en omissions tipificades com a infracció en aquesta llei, a títol de dol o culpa.

2. Si escau, seran responsables solidaris de les infraccions previstes en aquesta llei els qui hagueren ordenat la realització d'aquestes accions o omissions.

Article 61. Infraccions

1. Les infraccions al que hi ha disposat en aquesta llei es classifiquen de molt greus, greus i lleus.

2. Són infraccions molt greus:

a) La realització d'excavacions sense l'autorització prevista en l'article 7.3.

b) La construcció o remoció de terreny sense l'autorització a què es refereix l'article 7.4 on hi haja certesa de l'existència de restes humanes de víctimes desaparegudes.

c) La destrucció de fosses de víctimes als terrenys inclosos en els mapes de localització a què es refereix l'article 6 o en un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

d) L'omissió del deure de conservació d'acord amb el que hi ha previst en l'article 25 quan porte com a conseqüència la pèrdua, la destrucció o el deteriorament irreparable de béns inscrits o que tinguen anotació preventiva com a lloc o itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

e) L'incompliment de la resolució per la qual s'acorde la retirada d'elements contraris a la memòria democràtica, d'acord amb l'article 39.

3. Són infraccions greus: ⁷

a) L'incompliment, sense causa justificada, de l'obligació de comunicar el descobriment casual d'acord amb l'article 11.1.

b) El trasllat de restes humanes sense l'autorització prevista en l'article 12.1.

c) L'incompliment dels deures de conservació i manteniment d'un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, d'acord amb el que hi ha previst en l'article 25, quan no constituïska infracció molt greu, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

d) L'obstrucció de l'actuació inspectora de l'administració en matèria de memòria democràtica, com també l'omissió del deure d'informació, d'acord amb l'article 25, amb relació a un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana inscrit o amb anotació preventiva en el catàleg, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

e) La realització de qualsevol obra o intervenció en un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana que afecte fosses de víctimes sense l'autorització a què es refereix l'article 26.3 i no constituïska infracció molt greu.

f) L'incompliment de l'obligació prevista en l'article 25.3 de permetre la visita pública als llocs o els itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana.

g) L'incompliment de la prohibició d'exhibir públicament elements contraris a la memòria democràtica, d'acord amb l'article 39, una vegada transcorregut el termini previst en la disposició addicional primera.

h) La celebració d'actes i/o homenatges de qualsevol naturalesa efectuats en públic contraris a la memòria democràtica i a la dignitat de les víctimes i els seus familiars, els que comporten l'exaltació individual o col·lectiva de la revolta militar o del franquisme, o la promoció de distincions a les persones físiques o jurídiques que van donar suport a la revolta militar i la dictadura.

i) La utilització d'expressions ofensives, vexatòries o atemptatòries contra la dignitat de les víctimes o dels seus familiars, com també qualsevol tipus de manifestació que comporte l'exaltació individual o col·lectiva de la revolta militar o del franquisme en qualsevol mitjà de comunicació, en discursos o intervencions públiques o en plataformes digitals.

4. Són infraccions lleus:

a) La realització de danys a espais o mobiliari dels llocs o els itineraris de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, quan no constituïska infracció greu o molt greu, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

⁷ Les lletres h) i i) de 'apartat 3 de l'article 61 s'afegeixen per l'article 103 de la **Llei 3/2020, de 30 de desembre**.

b) La realització de qualsevol obra o intervenció en un lloc o un itinerari de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana sense l'autorització a què es refereix l'article 26.3, quan no constituísca infracció greu o molt greu, amb independència del que hi haja previst en la legislació del patrimoni cultural valencià.

5. La destrucció de documents de la memòria democràtica valenciana, com també d'arxius que continguen informació sobre la guerra civil, la dictadura o l'etapa preautonòmica fins a l'Estatut d'autonomia de 1982 serà sancionada en els termes que preveu la legislació valenciana en matèria d'arxius.

Article 62. Agreujament de la qualificació

1. En cas de reincidència les infraccions qualificades inicialment de lleus passaran a qualificar-se de greus i les qualificades inicialment de greus passaran a qualificar-se de molt greus.

2. Hi haurà reincidència per la comissió en el termini d'un any de més d'una infracció de la mateixa naturalesa quan així s'haja declarat per resolució administrativa ferma.

Article 63. Sancions

1. Les infraccions tipificades en aquesta llei es podran sancionar amb sancions pecuniàries i no pecuniàries.

2. Les sancions pecuniàries consistiran en multes de quanties compreses entre els imports següents en funció de la gravetat de la infracció:

- a) Per a infraccions molt greus: multa de 10.001 a 150.000 euros
- b) Per a infraccions greus: multa de 2.001 a 10.000 euros
- c) Per a infraccions lleus: multa de 200 a 2.000 euros

3. Les no pecuniàries seran sancions accessòries i consistiran en la pèrdua del dret a obtenir subvencions, bonificacions o ajudes públiques en matèria de memòria democràtica per un període màxim de dos, tres o cinc anys en cas d'infraccions lleus, greus o molt greus, respectivament, i en el reintegrament, total o parcial, de la subvenció en matèria de memòria democràtica concedida, d'acord amb la normativa reguladora de les subvencions de què es tracte. Per a la imposició i la graduació d'aquestes sancions accessòries, caldrà ajustar-se a la gravetat dels fets i la seua repercussió, d'acord amb el principi de proporcionalitat.

Article 64. Procediment

1. Serà pública l'acció per a denunciar les infraccions en matèria de memòria democràtica.

2. Les autoritats que tinguen coneixement d'actuacions que puguen constituir infracció d'acord amb el que hi ha previst en aquesta llei estaran obligades a comunicar-ho a l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

3. La incoació del procediment es realitzarà per acord de la persona titular de la Direcció General de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, d'ofici, bé per iniciativa pròpia o com a conseqüència d'ordre superior, petició raonada d'altres òrgans o denúncia de la ciutadania.

4. Per a la imposició de les sancions establides en aquest títol, se seguiran les disposicions de procediment previstes en la normativa, en matèria de règim jurídic de les administracions públiques i del procediment administratiu sancionador.

5. El termini màxim en què haurà de notificar-se la resolució del procediment sancionador serà d'un any, comptat des de la data d'iniciació del procediment. ⁸

Article 65. Competència sancionadora

Són competents per a la resolució dels expedients sancionadors per les infraccions tipificades en aquesta llei:

a) Si es tracta d'infraccions molt greus, la persona titular de la Presidència de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

b) Si es tracta d'infraccions greus i lleus, la persona titular de la Direcció General de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques.

⁸ L'apartat 5 de l'article 64 s'afegeix per l'article 16.4 del **Decret llei 1/2022, de 22 d'abril**.

DISPOSICIONS ADDICIONALS

Primera. Retirada d'elements contraris a la memòria democràtica

1. En el termini màxim d'un any a partir de l'entrada en vigor d'aquesta llei hauran de retirar-se o eliminar-se els elements a què es refereix l'article 39. En cas contrari, l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques incoarà d'ofici el procediment previst en el mateix article per a retirar els elements esmentats, tret que siguen de titularitat estatal. En aquest cas, s'actuarà d'acord amb el que hi ha previst en l'article 58 d'aquesta llei.

2. Les administracions públiques de la Comunitat Valenciana, en l'exercici de les seues competències, procediran, en el termini d'un any a partir de la publicació d'aquesta llei, a revisar i invalidar totes les distincions, els nomenaments, els títols honorífics i la resta de formes d'exaltació de persones vinculades a la defensa del règim franquista. En el termini esmentat es procedirà a realitzar les diligències oportunes que ho certifiquen. Les certificacions esmentades, les faran públiques les diferents administracions i les trametran al Govern d'Espanya.

Segona. Desaparició de fons documentals

1. En el termini màxim d'un any des de l'entrada en vigor d'aquesta llei es designarà, mitjançant acord del Consell, a proposta de les conselleries competents en matèria de patrimoni documental i de memòria històrica i democràtica, una comissió tècnica que realitzarà una investigació sobre la desaparició de fons documentals públics a la Comunitat Valenciana durant el període de memòria democràtica. Les conclusions d'aquesta investigació seran públiques.

2. D'acord amb el que hi ha previst en l'article 18.2 d'aquesta llei i sense perjudici de la salvaguarda del principi d'unitat arxivística, el Consell empenirà, en el termini màxim d'un any des de l'entrada en vigor d'aquesta llei, actuacions encaminades per tal que el patrimoni documental pertanyent a l'administració de l'Estat amb relació a la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana es transferisca a la Generalitat, a excepció dels arxius judicials que es regiran per la normativa específica.

3. El Consell impulsarà les mesures necessàries, en col·laboració amb les administracions públiques, per a la recuperació del patrimoni documental vinculat a la memòria democràtica confiscat a la Comunitat Valenciana durant la guerra civil i la dictadura franquista.

4. El Consell de la Generalitat impulsarà, amb caràcter urgent, les mesures de col·laboració i cooperació amb l'Arxiu General i Històric de Defensa i el Tribunal Militar Territorial Primer a fi de garantir la recuperació i la conservació del fons documental dels procediments judicials (sumaríssims) incoats per la jurisdicció militar de la dictadura franquista a la Comunitat Valenciana, fons que constitueix una part essencial del patrimoni documental de la memòria democràtica valenciana d'acord amb el que hi ha disposat en l'article 17 d'aquesta llei.

Tercera. Reconeixement i restitució personal com a conseqüència de la il·legitimitat dels tribunals i altres òrgans

El Consell instarà el govern de l'Estat a estudiar la qüestió de la nul·litat de les condemnes dictades pels tribunals penals franquistes contra aquells que van defensar la legalitat republicana i a adoptar mesures escaients de tota mena per a fer efectiva la reparació i el reconeixement personal als qui van patir condemnes o sancions de caràcter personal per tribunals, jurats i qualssevol altres òrgans penals o administratius, civils o militars, com ara les sentències dels consells de guerra, els tribunals de responsabilitats polítiques, el Tribunal Especial de Repressió de la Maçoneria i el Comunisme o el Tribunal de l'Ordre Públic (TOP), per causa de la lluita en defensa dels drets i les llibertats del poble valencià durant la guerra civil, la dictadura franquista o la transició fins a l'entrada en vigor de la Constitució espanyola de 1978.

Quarta. Inscripció en el Registre Civil de la defunció de víctimes

La Generalitat impulsarà la inscripció de defunció de les víctimes desaparegudes, de conformitat amb el que hi ha disposat en la disposició adicional vuitena de la Llei 20/2011, de 21 de juliol, del Registre Civil.

Cinquena. Desaparició forçada d'infants

1. La Generalitat, en col·laboració amb altres administracions i organismes, abordarà la desaparició forçada d'infants ocorreguda durant la guerra civil i la dictadura franquista fins a l'entrada en vigor de la Constitució de 1978. Articularà els procediments legals que permeten investigar i conèixer tota la veritat sobre aquests delictes qualificats per la Comissió de Nacions Unides en el seu informe sobre persones desaparegudes com de lesa humanitat i dotarà de cobertura jurídica, psicològica i assistencial les víctimes.

2. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques elaborarà uns cens de nadons sostrets. Sol·licitarà la col·laboració de totes les institucions, públiques o privades, que custodien arxius, expedients o historials mèdics sobre naixements esdevinguts a la Comunitat Valenciana en el període assenyalat en el punt anterior, infants sostrets tant a dones empresonades en qualsevol dels centres de detenció existents en territori valencià durant la guerra civil i la dictadura franquista, amb atenció especial a aquelles dones empresonades que estaven embarassades o tenien menors al seu càrrec, com sobre dones que van donar a llum en hospitals, clíniques o en qualsevol centre públic o privat de naturalesa o índole qualsevol, com als llibres d'adopcions i d'expedients relatius a la protecció de menors, tot amb la finalitat d'esclarir els casos d'adopció irregular i d'identificar les mares biològiques que no van donar-hi el consentiment.

3. El cens de nadons sostrets no serà públic a fi de salvaguardar les dades personals que continga, però proporcionarà a les persones interessades còpia de la documentació que els afecte. L'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques únicament farà públiques les dades estadístiques que es deriven del cens.

4. El banc d'ADN previst en l'article 12.3 d'aquesta llei recollirà mostres de les persones afectades pels robatoris de nadons, tant en el cas de les mares biològiques com de les persones adoptades, i procurarà la coordinació deguda amb altres bancs d'ADN que pugua haver-hi en l'administració general de l'Estat i en altres comunitats autònomes.

5. En cas que en el procediment d'esclariment i recerca fóra necessària l'obertura d'algun soterrament, el Consell de la Generalitat disposarà d'un pla anual tant de treball com de finançament per tal d'assumir els costos d'aquests processos.

6. El Consell de la Generalitat sol·licitarà al govern de l'Estat l'adopció de tot tipus i ordre de mesures que porten a esbrinar i esclarir aquests fets i donar resposta a les demandes de les ciutadanes i els ciutadans afectats.

Sisena. Comissió de la veritat

1. El Consell sol·licitarà al govern la creació d'una comissió de la veritat, en la línia de les recomanacions de Nacions Unides, per al restabliment de la veritat històrica, jurídica i institucional, sobre els fets i els esdeveniments succeïts durant la guerra civil i la dictadura franquista fins a l'entrada en vigor de la Constitució de 1978.

2. El Consell crearà una comissió de la veritat d'àmbit autonòmic per fer arribar les seues conclusions, fruit de l'anàlisi de la realitat valenciana, a la comissió d'àmbit estatal.

Setena. Inscripció en l'Inventari general del patrimoni cultural valencià

1. La inscripció d'un bé en l'Inventari general del patrimoni cultural valencià no serà obstacle per a inscriure'l en el Catàleg de llocs de la memòria democràtica de la Comunitat Valenciana, en atenció als diferents valors patrimonials protegits.

2. Els departaments amb competència en matèria de patrimoni cultural valencià i de la memòria democràtica valenciana, per mor de l'establiment d'una harmonització procedimental adequada, establiran mecanismes de col·laboració respecte dels béns inscrits en els instruments assenyalats en l'apartat anterior.

Disposició addicional vuitena. Crims contra la humanitat i compareixença del Consell davant els òrgans judicials ⁹

D'acord amb el caràcter massiu o sistemàtic que presente la troballa de restes humanes amb signes de violència a les fosses de la Guerra Civil i de la dictadura franquista, el Consell, a través de la conselleria competent en matèria de memòria democràtica, directament o a través de l'advocacia de la Generalitat, denunciarà davant la Fiscalia l'existència d'indícis de la comissió de possibles crims contra la humanitat de naturalesa imprescriptible i efectes permanents, d'acord amb la legislació vigent.

⁹ La disposició addicional vuitena s'afegeix per l'article 103 de la **Llei 3/2020, de 30 de desembre**.

DISPOSICIONS TRANSITÒRIES

Primera. Posada en funcionament de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques

1. Fins a la posada en marxa i funcionament de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques, les diferents funcions atribuïdes en aquesta llei a l'institut esmentat les continuaran exercint les entitats i els òrgans que les hagen exercides.

2. Els estatuts de l'Institut Valencià de la Memòria Democràtica, els Drets Humans i les Llibertats Públiques necessitaran les modificacions que comporta aprovar-los en els reglaments orgànics i funcionals de les conselleries afectades per l'assumpció de competències d'aquell, i detallaran els preceptes concrets dels reglaments orgànics i funcionals que quedaran modificats o derogats.

Segona. Procediments en tramitació

La tramitació dels procediments en matèria de memòria democràtica iniciats i no conclusos a l'entrada en vigor d'aquesta llei es regirà per la normativa i els protocols d'actuació en virtut dels quals es van iniciar.

Tercera. Grups de treball en funcionament

Els grups de treball constituïts per a elaborar un catàleg de vestigis relatius a la guerra civil i la dictadura, en l'àmbit de la Comunitat Valenciana, i per a retirar-los i valorar els supòsits determinants d'excepcionalitat, ambdós adscrits a la conselleria competent en matèria de memòria històrica i democràtica, continuaran realitzant les seues funcions fins que es cree la comissió tècnica prevista en l'article 39.5 i el comitè tècnic d'experts previst en l'article 39.6 d'aquesta llei, els quals els substituïran i n'assumiran les finalitats i les funcions.

DISPOSICIÓ DEROGATÒRIA

Única. Derogació normativa

Queden derogades totes aquelles disposicions del mateix rang o d'un rang inferior el contingut de les quals s'opose al que hi ha disposat en aquesta llei.

DISPOSICIONS FINALS

Primera. Desenvolupament reglamentari

El Consell, com també les conselleries competents per raó de la matèria, han d'aprovar les disposicions necessàries per a desenvolupar i aplicar el que hi ha establert en aquesta llei.

Segona. Entrada en vigor

Aquesta llei entrarà en vigor vint dies hàbils després que es publique en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana.

Per tant, ordene que tots els ciutadans i totes les ciutadanes, tribunals, autoritats i poders públics als quals pertoque, observen i facen complir esta llei.

València, 10 de novembre de 2017

El president de la Generalitat
Ximo Puig i Ferrer

ANÀLISI JURÍDICA

Aquesta disposició està afectada per:

MODIFICADA PER:

- **LLEI 3/2020, de 30 de desembre, de la Generalitat, de mesures fiscals, de gestió administrativa i financera i d'organització de la Generalitat 2021. [2020/11362] (DOGV núm. 8987 de 31.12.2020) Ref. Base de dades 010710/2020**
- **DECRET LLEI 1/2022, de 22 d'abril, del Consell, de mesures urgents en resposta a l'emergència energètica i econòmica originada a la Comunitat Valenciana per la guerra a Ucraïna. [2022/3502] (DOGV núm. 9323 de 22.04.2022) Ref. Base de dades 003456/2022**